

सत्यमेव जयते

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

भारताचे राजपत्र

असाधारण
EXTRAORDINARY

असाधारण

भाग 12 अनुभाग 1
Part XII Section 1

भाग बारा अनुभाग 1

प्राधिकार से प्रकाशित
PUBLISHED BY AUTHORITY
प्राधिकाराद्वारे प्रकाशित

सं. 1	नई दिल्ली, अगस्त 15-21, 2019/24-30 श्रावण (शक) 1941	[खंड 18
No. 1	NEW DELHI, AUGUST 15-21, 2019/24-30 SHRAVAN (SAKA) 1941	[Vol. 18
अं. १	नवी दिल्ली, ऑगस्ट १५-२१, २०१९/२४-३० श्रावण (शके) १९४१	[खंड १८
स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.		

विधि और न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नई दिल्ली, अगस्त 15-21, 2019/24-30 श्रावण (शक) 1941

(1) दि ऑल इंडिया सर्व्हिसेस एक्ट, 1951, (2) दि प्रोबेशन ऑफ ऑफेण्डर्स एक्ट, 1958, (3) दि ओथस् एक्ट, 1969, (4) दि अॅथोरिटेडिक् टेक्स्टस् (सेन्ट्रल लॉज) एक्ट, 1973, (5) दि गव्हर्नर्स (इमॉल्युमेन्टस्, अलॉउन्सेस अॅन्ड प्रिव्हिलेजेस) एक्ट, 1982, (6) दि सेन्ट्रल एज्युकेशनल इन्स्टिट्युशन्स (रिझर्वेशन इन अॅडमिशन) एक्ट, 2006, (7) दि मेन्टेनन्स अॅण्ड वेल्फेअर ऑफ पेरेन्ट्स अॅण्ड सिनियर सिटिझन्स एक्ट, 2007, (8) दि अनऑर्गनाईज्ड वर्कर्स सोशल सिक्युरिटी एक्ट, 2008, (9) दि नॅशनल इन्व्हेस्टिगेशन एजन्सी एक्ट, 2008, (10) दि बर्थस्, डेथस् अॅण्ड मॅरेजेस रजिस्ट्रेशन एक्ट, 1886, (11) दि डिपार्टमेंटल इन्क्वायरीज (इन्फोर्समेंट ऑफ अटेंडन्स ऑफ विटनेसेस अॅण्ड प्रॉडक्शन ऑफ डॉक्युमेंटस्) एक्ट, 1972, (12) दि प्रि-कन्सेशन अॅण्ड प्रि-नेटल डायनोस्टिक टेक्निक्स (प्रोहिबिशन ऑफ सेक्स सिलेक्शन) एक्ट, 1994, (13) दि ग्राम न्यायालयाज् एक्ट, 2008, (14) दि नॅशनल फूड सिक्युरिटी एक्ट, 2013, (15) दि प्रोहिबिशन ऑफ एम्प्लॉयमेंट अॅज मॅन्युअल स्कॅव्हेन्जर्स अॅण्ड देअर रिहॅबिलिटेशन एक्ट, 2013 के मराठी अनुवाद राष्ट्रपती के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और ये प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, 1973 (1973 का 50) की धारा 2 के खण्ड (क) के अधीन उनके मराठी प्राधिकृत पाठ समझे जायेंगे।

(१)

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE

(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, AUGUST 15-21, 2019/24-30 SHRAVAN (SAKA) 1941

The Translation in Marathi of (1) The All-India Services Act, 1951, (2) The Probation of Offenders Act, 1958, (3) The Oaths Act, 1969, (4) The Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973, (5) The Governors (Emoluments, Allowances and Privileges Act, 1982, (6) The Central Educational Institutions (Reservation in Admission) Act, 2006, (7) The Maintenance and Welfare of Parents and Senior Citizens Act, 2007, (8) The Unorganised Workers' Social Security Act, 2008, (9) The National Investigation Agency Act, 2008, (10) The Births, Deaths and Marriages Registration Act, 1886, (11) The Departmental Inquiries (Enforcement of Attendance of Witnesses and Production of Documents) Act, 1972, (12) The Pre-Conception and Pre-natal Diagnostic Techniques (Prohibition of Sex Selection) Act, 1994, (13) The Gram Nyayalayas Act, 2008, (14) The National Food Security Act, 2013, (15) The Prohibition of Employment as Manual Scavengers and their Rehabilitation Act, 2013 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (a) of Section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

विधि व न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नवी दिल्ली, ऑगस्ट १५-२१, २०१९/२४-३० श्रावण (शके) १९४१

मुद्रील अधिनियमांचे म्हणजे (१) दि ऑल इंडिया सर्व्हिसेस अॅक्ट, १९५१, (२) दि प्रोबेशन ऑफ ऑफेंडर्स अॅक्ट, १९५८, (३) दि ओथ्स अॅक्ट, १९६९, (४) दि अॅथोरिटेटिव्ह टेक्स्टस् (सेंट्रल लॉज) अॅक्ट, १९७३, (५) दि गव्हर्नर्स (इमॉल्युमेंटस्, अलॉउ सेस अॅण्ड प्रिविलेजेस) अॅक्ट, १९८२, (६) दि सेंट्रल एज्युकेशनल इन्स्टिट्युशन्स (रिझर्वेशन इन अॅडमिशन) अॅक्ट, २००६, (७) दि मॅटेनंस अॅण्ड वेल्फेअर ऑफ पेरेंटस् अॅण्ड सिनियर सिटिझन्स अॅक्ट, २००७, (८) दि अनऑर्गनाईज्ड वर्कर्स सोशल सिक्युरिटी अॅक्ट, २००८, (९) दि नॅशनल इन्व्हेस्टिगेशन एजन्सी अॅक्ट, २००८, (१०) दि बर्थस्, डेथस् अॅण्ड मॅरेजेस रजिस्ट्रेशन अॅक्ट, १८८६, (११) दि डिपार्टमेंटल इन्क्वायरीज (इन्फोर्समेंट ऑफ अटेंडन्स ऑफ विटनेसेस अॅण्ड प्रॉडक्शन ऑफ डॉक्युमेंटस्) अॅक्ट, १९७२, (१२) दि प्रि-कन्सेप्शन अॅण्ड प्रि-नेटल डायग्नोस्टिक टेक्निक्स (प्रोहिबिशन ऑफ सेक्स सिलेक्शन) अॅक्ट, १९९४, (१३) दि ग्राम न्यायालयाज् अॅक्ट, २००८, (१४) दि नॅशनल फूड सिक्युरिटी अॅक्ट, २०१३, (१५) दि प्रोहिबिशन ऑफ एम्प्लॉयमेंट अॅज म्हें युअल स्कॅव्हेन्जर्स अॅण्ड देअर रिहॅबिलिटेशन अॅक्ट, २०१३ या अधिनियमांचा मराठी अनुवाद याद्वारे, राष्ट्रपतींच्या प्राधिकाराने प्रसिद्ध करण्यात येत असून प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, १९७३ (१९७३ चा ५०) याच्या कलम २, खंड (क) अन्वये हा अनुवाद त्या अधिनियमांचे प्राधिकृत पाठ आहेत असे समजले जाईल.

हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या सेवायोजनेस प्रतिबंध आणि
त्यांचे पुनर्वसन अधिनियम, २०१३

(२०१३ चा अधिनियम क्रमांक २५)

[१४ नोव्हेंबर, २०१८ रोजी यथाविद्यमान]

[१८ सप्टेंबर, २०१३.]

हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या सेवायोजनेस प्रतिबंध करण्याकरिता, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे आणि त्यांच्या कुटुंबांचे पुनर्वसन करण्याकरिता आणि तत्संबंधित किंवा तदनुषंगिक बाबींकरिता तरतूद करण्यासाठी अधिनियम.

ज्याअर्थी, संविधानाच्या उद्देशिकेतील ध्येयांपैकी, व्यक्तींची प्रतिष्ठा याबाबत आश्वासन देणारी बंधुता नागरिकांमध्ये प्रवर्धित करणे, हे एक ध्येय निर्धारित केले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, संविधानाच्या भाग तीनमध्ये हमी दिलेल्या मूलभूत हक्कांमध्ये प्रतिष्ठापूर्वक जीवन जगण्याचा हक्कदेखील ध्वनित केला आहे ;

आणि ज्याअर्थी, संविधानाच्या अनुच्छेद ४६ मध्ये इतर गोष्टींबरोबरच, या गोष्टीची तरतूद करण्यात आली आहे की, राज्य, दुर्बल घटक आणि विशेषतः अनुसूचित जाती, अनुसूचित जनजाती यांचे, सामाजिक अन्याय व सर्व प्रकारचे शोषण यांपासून रक्षण करील ;

आणि ज्याअर्थी, अनारोग्यकारी शौचालये आणि अत्यंत विषमतादर्शक जातिव्यवस्था सातत्याने अस्तित्वात राहिल्याने, त्यातून उद्भवलेली, हाताने मैला सफाईची अमानवी प्रथा देशाच्या विभिन्न भागांमध्ये अजूनही टिकून आहे आणि अनारोग्यकारी शौचालये आणि हाताने मैला सफाई या दोन्ही अनिष्ट गोष्टींचे उच्चाटन करण्यासाठी विद्यमान कायदे अपर्याप्त शाबीत झाले आहेत ;

आणि ज्याअर्थी, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांवर पिढ्यानपिढ्या होणारा अन्याय व त्यांची अप्रतिष्ठा दूर करणे आणि प्रतिष्ठापूर्वक जीवन जगण्यासाठी त्यांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या चौसष्टाव्या वर्षी संसदेकडून तो पुढीलप्रमाणे अधिनियमित होवो :-

प्रकरण एक

प्रारंभिक

१. (१) या अधिनियमास, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या सेवायोजनेस प्रतिबंध आणि त्यांचे पुनर्वसन अधिनियम, २०१३ असे म्हणावे.

(२) तो, जम्मू व काश्मीर राज्य खेरीज करून संपूर्ण भारतास लागू असेल.

(३) तो, केंद्र सरकार, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नेमून देईल, अशा दिनांकास अंमलात येईल :

परंतु असे की, अशाप्रकारे अधिसूचित केलेला दिनांक हा, या राजपत्रात [उक्त अधिसूचना] प्रसिद्ध वेल्याच्या दिनांकानंतरच्या साठ दिवसांच्या आधीचा नसेल.

२. (१) या अधिनियमात, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

संक्षिप्त नाव,
व्याप्ती व प्रारंभ.

व्याख्या.

(क) “अभिकरण” याचा अर्थ, स्थानिक प्राधिकरण वगळता एखाद्या क्षेत्रात आरोग्यविषयक सुविधा पुरविण्याची जबाबदारी पत्करील असे अन्य कोणतेही अभिकरण, असा आहे, आणि त्यामध्ये, स्थावर संपदेचा विकास व परिरक्षण यामध्ये गुंतलेल्या कंत्राटदाराचा किंवा भागीदारी संस्थेचा किंवा कंपनीचा समावेश होईल ;

१. निरसन व सुधारणा अधिनियम, २०१५ (२०१५ चा १७), कलम ४ च्या अनुसूची दोन मधील नोंद १ द्वारे मूळ मजकुराऐवजी हा मजकूर समाविष्ट केला.

(ख) “समुचित शासन” याचा कटक मंडळे, रेल्वेच्या जमिनी, आणि केंद्र सरकार, केंद्र सरकारकडून पूर्णतः किंवा अंशतः निधी पुरविलेले केंद्रीय सार्वजनिक क्षेत्र उपक्रम किंवा स्वायत्त मंडळ यांच्या मालकीच्या जमिनी व इमारती यासंबंधातील अर्थ, केंद्र सरकार, असा आहे आणि इतर सर्व बाबतीत, राज्य शासन, असा आहे ;

(ग) “मुख्य कार्यकारी अधिकारी” याचा, नगरपालिकेच्या किंवा पंचायतीच्या संबंधातील अर्थ, तिचा वरिष्ठतम कार्यकारी अधिकारी, असा आहे, मग त्यास कोणत्याही नावाने संबोधण्यात येवो ;

(घ) एखाद्या कर्मचाऱ्याने “धोकादायक सफाई” करणे याचा मलप्रणाल्याच्या किंवा मलकुंडाच्या संबंधातील अर्थ, नियोक्त्याने संरक्षक सामग्री व इतर सफाई साधने पुरविण्याच्या आपल्या आबंधनाची पूर्तता केलेली नसताना आणि त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यामध्ये किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांमध्ये विहित केलेले किंवा तरतूद केलेली असेल अशा सुरक्षाविषयक खबरदारीच्या अनुपालनाची सुनिश्चिती केलेली नसताना, एखाद्या कर्मचाऱ्याने मलप्रणाल्याची किंवा मलकुंडाची हाताने सफाई करणे, असा आहे ;

(ङ) “अनारोग्यकारी शौचालय” याचा अर्थ, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने मलोत्सर्गाचे पूर्णतः विघटन होण्यापूर्वी, ज्यातील मानवी मलोत्सर्ग, एकतर त्याच्या मूळ अवस्थेत किंवा तो मलोत्सर्ग एखाद्या उघड्या गटारामध्ये किंवा खळग्यामध्ये सोडलेला किंवा प्रवाहित केलेला मलोत्सर्ग हाताळावा किंवा साफ करावा लागतो, असे शौचालय, असा आहे :

परंतु असे की, एखाद्या रेल्वे प्रवासी डब्यातील जलधौत शौचालय, केंद्र सरकार याबाबतीत अधिसूचित करील अशा साधनांच्या मदतीने आणि अशा संरक्षक सामग्रीचा वापर करून एखाद्या कर्मचाऱ्याकडून साफ केले जात असेल तेव्हा, त्या शौचालयास अनारोग्यकारी शौचालय, असे मानण्यात येणार नाही.

(च) “स्थानिक प्राधिकरण” याचा अर्थ,—

(एक) जी, आपल्या अधिकारितेच्या क्षेत्रातील स्वच्छतेसाठी जबाबदार असेल अशी, संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ त च्या खंड (ङ) व खंड (च) यांमध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे असलेली नगरपालिका किंवा पंचायत,

(दोन) कटक (कॅटोन्मेंट) अधिनियम, २००६ याच्या कलम १० अन्वये घटित केलेले कटक मंडळ, आणि २००६ चा ४१.

(तीन) रेल्वे प्राधिकरण,

असा आहे.

(छ) “हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी” याचा अर्थ, या अधिनियमाच्या प्रारंभास किंवा त्यानंतर कोणत्याही वेळी, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने मलोत्सर्गाचे पूर्णतः विघटन होण्यापूर्वी, अनारोग्यकारी शौचालयातील किंवा अनारोग्यकारी शौचालयातून उघड्या गटारात किंवा खड्ड्यात मानवी मलोत्सर्गाची विल्हेवाट लावली जाते अशा किंवा रेल्वे मार्गावरील किंवा केंद्र सरकार किंवा राज्य शासन अधिसूचित करेल, अशा जागेतील किंवा परिक्षेत्रातील मानवी मलोत्सर्ग हाताने साफ करण्यासाठी, तो वाहून नेण्यासाठी, त्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी किंवा अन्यथा तो कोणत्याही रीतीने हाताळण्यासाठी एखाद्या व्यक्तीने किंवा स्थानिक प्राधिकरणाने किंवा अभिकरणाने किंवा कंत्राटदाराने नेमलेली किंवा नियुक्त केलेली व्यक्ती, असा आहे, आणि त्यानुसार “हाताने मैला सफाई करणे” या शब्दप्रयोगाचा अर्थ लावण्यात येईल.

स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनार्थ,—

(क) “कामावर नेमलेला किंवा नियुक्त केलेला” याचा अर्थ नियमित अथवा कंत्राटी तत्त्वावर कामावर नेमलेला किंवा नियुक्त केलेला, असा आहे ;

(ख) केंद्र सरकार या संदर्भात अधिसूचित करील अशा साधनाच्या मदतीने आणि अशा संरक्षक सामग्रीचा वापर करून मलोत्सर्ग साफ करण्यासाठी कामावर नेमलेल्या किंवा नियुक्त केलेल्या व्यक्तीस, “हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी” समजण्यात येणार नाही ;

१९९३ चा
६४.

(ज) “राष्ट्रीय सफाई कर्मचारी आयोग” याचा अर्थ, राष्ट्रीय सफाई कर्मचारी आयोग अधिनियम, १९९३ याच्या कलम ३ अन्वये स्थापन केलेला आणि सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण मंत्रालय, भारत सरकार याच्या क्रमांक १७०१५/१८/२००३-एससीडी-सहा, दिनांक २४ फेब्रुवारी २००४ च्या निर्णयाद्वारे पुढे चालू ठेवलेला आणि वेळोवेळी सुधारणा केल्याप्रमाणे, राष्ट्रीय सफाई कर्मचारी आयोग, असा आहे ;

(झ) “अधिसूचना” याचा अर्थ, राजपत्रात प्रसिद्ध केलेली अधिसूचना, असा आहे आणि “अधिसूचित” करणे या शब्दप्रयोगाचा अर्थ त्यानुसार लावला जाईल ;

(ञ) “भोगवटादार” याचा अर्थ, ज्या जागेत अनारोग्यकारी शौचालय अस्तित्वात आहे किंवा जेथे हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून कोणीतरी नियुक्त केलेला आहे अशा जागेच्या संबंधात ती जागा त्या वेळेपुरती ज्या व्यक्तीच्या ताब्यात असेल ती व्यक्ती, असा आहे ;

(ट) “मालक” याचा अर्थ, ज्या जागेत अनारोग्यकारी शौचालय अस्तित्वात आहे किंवा जेथे हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून कोणीतरी नेमलेला आहे अशा जागेच्या संबंधात ज्या जागेचा कायदेशीर हक्क त्या वेळेपुरता ज्या व्यक्तीकडे असेल ती व्यक्ती, असा आहे ;

(ठ) “विहित” याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये केलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेले, असा आहे ;

(ड) “रेल्वे प्राधिकरण” याचा अर्थ, केंद्र सरकार याबाबतीत अधिसूचित करील असे, रेल्वेच्या जमिनीचे प्रशासन करणारे प्राधिकरण, असा आहे ;

१९८९ चा
२४.

(ढ) “रेल्वेची जमीन” यास रेल्वे अधिनियम, १९८९ च्या कलम २ च्या खंड (३२क) मध्ये त्यास जो अर्थ नेमून दिलेला असेल, तोच अर्थ असेल ;

(ण) “आरोग्यकारी शौचालय” याचा अर्थ, जे “अनारोग्यकारी शौचालय” नाही असे शौचालय, असा आहे ;

(त) “मलकुंड” याचा अर्थ, मानवी मलोत्सर्ग आणून साठवण्यासाठी, तसेच जीवाणुप्रक्रियेद्वारे त्याचे विघटन होऊ देण्यासाठी वापरली जाणारी, सामान्यतः जमिनीखाली बसवलेली जलरोधीसाठवण टाकी अथवा कुंड, असा आहे ;

(थ) “मलप्रणाल” याचा अर्थ, इतर सांडपाणी व गटारातील कचरा या व्यतिरिक्त, मानवी मलोत्सर्ग वाहून नेण्यासाठी असलेली जमिनीखालील वाहिनी अथवा नळमार्ग, असा आहे ;

(द) “राज्य शासन” याचा अर्थ, संघ राज्यक्षेत्राच्या बाबतीत संविधानाच्या अनुच्छेद २३९ अन्वये नियुक्त केलेला त्याचा प्रशासक, असा आहे ;

(ध) “सर्वेक्षण” याचा अर्थ, कलम ११ किंवा कलम १४ अनुसार करण्यात आलेले, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे सर्वेक्षण, असा आहे ;

२००६ चा
४१.

(२) या अधिनियमामध्ये वापरलेले व व्याख्या न केलेले, परंतु कटक (कॅटोन्मेंट) अधिनियम, २००६ यामध्ये व्याख्या केलेले शब्द व शब्दप्रयोग यांना, त्या अधिनियमामध्ये अनुक्रमे जे अर्थ नेमून दिलेले असतील तेच अर्थ असतील.

(३) या अधिनियमाची प्रकरणे चार ते आठ यांखालील नगरपालिकेच्या निर्देशामध्ये, अनुक्रमे कटक मंडळाच्या अधिकारितेअंतर्गत आणि रेल्वेच्या जमिनीमध्ये येणाऱ्या क्षेत्रांच्या बाबतीत, यथास्थिति, कटक मंडळाच्या किंवा रेल्वे प्राधिकरणाच्या निर्देशाचा अंतर्भाव असेल.

अधिनियमास ३. हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे सेवायोजन आणि कोरड्या शौचालयांचे बांधकाम १९९३ चा
अधिभावी (प्रतिबंध) अधिनियम, १९९३ यामध्ये किंवा अन्य कोणत्याही कायद्यामध्ये, किंवा अन्य कोणत्याही कायद्याच्या ४६.
परिणाम असणे. आधारे परिणामक असलेल्या कोणत्याही संलेखामध्ये, या अधिनियमाच्या तरतुदींशी विसंगत असे काहीही असले
नरी, त्या परिणामक असतील.

प्रकरण दोन

अनारोग्यकारी शौचालये निश्चित करणे

स्थानिक
प्राधिकरणांनी
अनारोग्यकारी
शौचालयांचे
सर्वेक्षण करणे व
आरोग्यकारी
सार्वजनिक
शौचालयांची
व्यवस्था करणे.

४. (१) प्रत्येक स्थानिक प्राधिकरण,—

(क) त्याच्या अधिकारितेतील अनारोग्यकारी शौचालयांचे सर्वेक्षण करील, आणि या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन महिन्यांच्या कालावधीच्या आत, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, अशा अनारोग्यकारी शौचालयांची यादी प्रसिद्ध करील ;

(ख) भोगवटादारास या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीच्या आत, एकतर असे अनारोग्यकारी शौचालय पाडून टाकण्याबाबत किंवा ते आरोग्यकारी शौचालयामध्ये रूपांतरित करण्याबाबत, खंड (क) अन्वये यादी प्रसिद्ध झाल्याच्या दिनांकापासून, पंधरा दिवसांच्या आत नोटीस देईल :

परंतु असे की, स्थानिक प्राधिकरणास, पुरेशी कारणे लेखी नोंदवून, उक्त कालावधी तीन महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या कालावधीपर्यंत वाढवता येईल ;

(ग) ज्या क्षेत्रांमध्ये अनारोग्यकारी शौचालये आढळून आलेली असतील अशा क्षेत्रांमध्ये, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून नऊ महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या कालावधीच्या आत, त्यास आवश्यक वाटतील तेवढ्या प्रमाणात आरोग्यकारी सार्वजनिक शौचालयाचे बांधकाम करील.

(२) पोटकलम (१) मध्ये समाविष्ट असलेल्या तरतुदींना बाध न येऊ देता, नगरपालिका, कटक मंडळे व रेल्वे प्राधिकरणे देखील, त्यांच्या अधिकारितेमध्ये उघड्यावर शौचास जाण्याची प्रथा मोडून काढण्याच्या उद्देशाने, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून तीन वर्षांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या, समुचित शासन अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशा कालावधीच्या आत, पुरेशा प्रमाणात आरोग्यकारी सार्वजनिक शौचालयांचे बांधकाम करतील.

(३) पोटकलमे (१) व (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे सार्वजनिक आरोग्यकारी शौचालये बांधणे आणि त्यांची सर्वकाळ आरोग्यपूर्ण निगा राखण्याकरिता व्यवस्थादेखील करणे, ही स्थानिक प्राधिकरणांची जबाबदारी असेल.

स्पष्टीकरण.—या कलमाच्या प्रयोजनार्थ, रेल्वे प्राधिकरणांच्या संबंधात, “सार्वजनिक” याचा अर्थ, रेल्वेचे प्रवासी, कर्मचारीवर्ग व इतर अधिकृत वापरकर्ते, असा आहे ;

प्रकरण तीन

अनारोग्यकारी शौचालयांस आणि हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी म्हणून कामावर नेमण्यास व नियुक्त करण्यास प्रतिबंध

अनारोग्यकारी
शौचालयांस आणि
हातामे मैला
उचलणाऱ्या सफाई
कर्मचाऱ्यांना
कामावर नेमण्यास
व नियुक्त
करण्यास प्रतिबंध.

५. (१) हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे सेवायोजन आणि कोरड्या शौचालयांचे बांधकाम १९९३ चा
(प्रतिबंध) अधिनियम, १९९३ यामध्ये, या अधिनियमाशी विसंगत असे काहीही असले तरी, कोणतीही व्यक्ती, ४६.
स्थानिक प्राधिकरण किंवा कोणतेही अभिकरण, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकानंतर,—

(क) अनारोग्यकारी शौचालय बांधणार नाही ; किंवा

(ख) हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यास प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे कामावर नेमणार नाही अथवा नियुक्त करणार नाही आणि अशी कामावर नेमलेली अथवा नियुक्त केलेली प्रत्येक व्यक्ती, हाताने मैला उचलण्याच्या सफाईच्या कामाच्या व्यक्त वा ध्वनित, अशा कोणत्याही बंधनातून तात्काळ मुक्त होईल.

(२) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास अस्तित्वात असलेले प्रत्येक अनारोग्यकारी शौचालय हे, कलम ४ च्या पोटकलम (१) च्या खंड (ख) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेला कालावधी समाप्त होण्यापूर्वी, भोगवटादाराकडून, त्याच्या स्वतःच्या खर्चाने, एकतर पाडून टाकण्यात येईल किंवा ते आरोग्यकारी शौचालयामध्ये रूपांतरित करण्यात येईल :

परंतु असे की, एखाद्या अनारोग्यकारी शौचालयाच्या संबंधात अनेक भोगवटादार असतील त्याबाबतीत, ते पाडून टाकण्याची किंवा आरोग्यकारी शौचालयामध्ये रूपांतरित करण्याची जबाबदारी पुढील व्यक्तींकडे असेल,—

(क) भोगवटादारांपैकीच एकजण मालक असेल तर, त्या जागेचा मालक ; आणि

(ख) इतर सर्व प्रकरणात, सर्व भोगवटादार, संयुक्तपणे व पृथक्पणे :

परंतु असे की, राज्य शासनास, अशा प्रवर्गांमधील भोगवटादार व्यक्तींना अनारोग्यकारी शौचालयांचे आरोग्यकारी शौचालयात रूपांतर करण्यासाठी अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येईल, अशा प्रमाणात सहाय्य देता येईल :

परंतु आणखी असे की, ९ महिन्यांच्या उक्त कालावधीनंतर राज्य शासनाचे सहाय्य न मिळणे, हे अनारोग्यकारी शौचालये तशीच चालू ठेवणे किंवा त्याचा वापर करणे यासाठीचे वैध कारण असणार नाही.

(३) पोटकलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीत, भोगवटादाराने, अनारोग्यकारी शौचालय पाडून टाकण्यात किंवा त्याचे आरोग्यकारी शौचालयात रूपांतर करण्यात कसूर केल्यास, असे अनारोग्यकारी शौचालय ज्या भागात स्थित आहे, त्या भागाची अधिकारिता असणारा स्थानिक प्राधिकारी, भोगवटादारास, २१ दिवसांपेक्षा कमी असेल एवढ्या कालावधीची नोटीस दिल्यानंतर, अशा शौचालयाचे एकतर आरोग्यकारी शौचालयात रूपांतर करील किंवा असे अनारोग्यकारी शौचालय पाडून टाकेल आणि असे रूपांतर करण्याचा किंवा, यथास्थिति, पाडून टाकण्याचा खर्च, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, अशा भोगवटादाराकडून वसूल करण्यासाठी हक्कदार असेल.

६. (१) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापूर्वी, हाताने मैला उचलण्याच्या सफाई कामावर नेमलेल्या किंवा नियुक्त केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या प्रयोजनार्थ करण्यात आलेले किंवा निष्पादित झालेले कोणतेही कंत्राट, करार किंवा इतर कोणताही संलेख हा, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास समाप्त होईल आणि असे कंत्राट, करार किंवा इतर संलेख शून्यवत व अपवर्ती होईल आणि त्याकरिता कोणतीही भरपाई देय असणार नाही.

कंत्राट, करार
इत्यादी शून्यवत
असणे.

(२) पोटकलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, पूर्णकालिक तत्वावर हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून कामावर नियुक्त केलेल्या किंवा नेमलेल्या कोणत्याही व्यक्तीची, तिच्या मालकाकडून कपात करण्यात येणार नाही परंतु, तिच्या इच्छेच्या अधीनतेने, किमान त्याच वित्तलब्धीवर तिला नोकरीवर ठेवून वेता येईल आणि हाताने मैला उचलण्याच्या सफाई कामाखेरीज, अन्य काम नेमून देण्यात येईल.

७. कोणतीही व्यक्ती, स्थानिक प्राधिकरण किंवा इतर अभिकरण हे, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांक पासून एका वर्षानंतरच्या नसेल अशा, राज्य शासन अधिसूचित करेल अशा दिनांकापासून एखाद्या मलप्रणाल्याच्या किंवा एखाद्या मलकुंडाच्या धोकादायक सफाईसाठी कोणत्याही व्यक्तीला, एकतर प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे, कामावर नेमणार नाही किंवा नियुक्त करणार नाही.

मलप्रणाल आणि
मलकुंड यांच्या
धोकादायक
सफाईकरिता
व्यक्तींना कामावर
नेमण्यास किंवा
नियुक्त करण्यास
प्रतिबंध.

कलम ५ किंवा
कलम ६ च्या
उल्लंघनाबद्दल
शास्ती.

८. जो कोणी, कलम ५ किंवा कलम ६ च्या तरतुदींचे उल्लंघन करील तो, पहिल्या उल्लंघनाकरिता, एका वर्षापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या किंवा पन्नास हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र असेल, आणि त्यानंतरच्या अशा कोणत्याही उल्लंघनासाठी, दोन वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या किंवा एक लाख रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र असेल.

कलम ७ च्या
उल्लंघनाबद्दल
शास्ती.

९. जो कोणी, कलम ७ च्या तरतुदींचे उल्लंघन करील तो, पहिल्या उल्लंघनाकरिता दोन वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या किंवा दोन लाख रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र असेल, आणि त्यानंतरच्या कोणत्याही उल्लंघनासाठी पाच वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या कारावासाच्या किंवा पाच लाख रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र असेल.

खटला भरण्याची
मुदत.

१०. कोणतेही न्यायालय, एखाद्या व्यक्तीकडून अभिकथित अपराध घडल्याचे आढळून आल्याच्या दिनांकापासून तीन महिन्यांच्या आत, त्याबाबत तक्रार करण्यात आल्याखेरीज, या अधिनियमाखाली शिक्षापात्र असणाऱ्या इतर कोणत्याही अपराधाची दखल घेणार नाही.

प्रकरण चार

नागरी आणि ग्रामीण क्षेत्रामधील हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी निश्चित करणे व त्यांचे पुनर्वसन

नगरपालिकांकडून
नागरी क्षेत्रामधील
हाताने मैला
उचलणाऱ्या सफाई
कर्मचाऱ्यांचे
सर्वेक्षण.

११. (१) जर एखाद्या नगरपालिकेला, तिच्या अधिकारितेमध्ये, काही व्यक्ती हाताने मैला उचलण्याच्या सफाई कामावर नेमलेल्या आहेत किंवा ते नियुक्त केलेल्या आहेत, असे मानण्यास कारण असेल तर, अशा नगरपालिकेचा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अशी व्यक्ती निश्चित करण्यासाठी, एक सर्वेक्षण हाती घेण्याची व्यवस्था करील.

(२) पोटकलम (१) मध्ये निर्देश केलेल्या सर्वेक्षणातील मजकूर आणि त्याची पद्धती ही, विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल आणि महानगरपालिकांच्या बाबतीत सर्वेक्षण सुरू झाल्यापासून दोन महिन्यांच्या कालावधीत आणि इतर नगरपालिकांच्या बाबतीत एका महिन्याच्या कालावधीत, ते पूर्ण करण्यात येईल.

(३) जिच्या अधिकारितेत हे सर्वेक्षण हाती घेण्यात येईल, त्या नगरपालिकेचा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्वेक्षणाची अचूकता व ते वेळेवर पूर्ण होणे, यासाठी जबाबदार असेल.

(४) सर्वेक्षण पूर्ण झाल्यानंतर, मुख्य कार्यकारी अधिकारी त्याच्या नगरपालिकेच्या अधिकारितेतील, हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी म्हणून काम करताना आढळलेल्या आणि विहित करण्यात येतील अशा पात्रतेच्या अटी पूर्ण करणाऱ्या व्यक्तींची, एक तात्पुरती यादी तयार करील आणि अशी तात्पुरती यादी, विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे व त्या रीतीने, सर्वसाधारण माहितीकरिता प्रसिद्ध करण्याची व्यवस्था करील आणि सर्वसामान्य जनतेकडून यादीवर हरकती मागविल.

(५) एखादी हरकत घेणारी कोणतीही व्यक्ती, पोटकलम (४) अनुसार प्रसिद्ध झालेल्या तात्पुरत्या यादीतील एखादे नाव, एकतर समाविष्ट केल्याबाबत किंवा वगळल्याबाबत, अशा प्रसिद्धीनंतर पंधरा दिवसांच्या कालावधीमध्ये, नगरपालिकेकडून विनिर्दिष्ट करण्यात येईल त्याप्रमाणे व त्या नमुन्यात, मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याकडे हरकत दाखल करील.

(६) पोटकलम (५) अनुसार मिळालेल्या सर्व हरकतींची चौकशी करण्यात येईल आणि त्यानंतर नगरपालिकेच्या स्थानिक सीमांमध्ये, हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी म्हणून काम करताना आढळून आलेल्या व्यक्तींची एक अंतिम यादी, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, तिच्याकडून प्रसिद्ध करण्यात येईल.

(७) पोटकलम (६) मध्ये निर्देशिलेली, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांची अंतिम यादी प्रसिद्ध झाल्यावर, उक्त यादीत समाविष्ट असणाऱ्या व्यक्ती कलम ६ च्या पोटकलम (२) ला अधीन राहून हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी म्हणून काम करण्याच्या कोणत्याही दायित्वातून मुक्त झाल्याचे समजण्यात येईल.

१२. (१) नागरी क्षेत्रात, हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून काम करणारी कोणतीही व्यक्ती, एकतर ती ज्या नगरपालिकेच्या अधिकारक्षेत्रात काम करत असेल, त्या नगरपालिकेने, कलम ११ अनुसार हाती घेतलेल्या सर्वेक्षणादरम्यान किंवा, त्यानंतर कोणत्याही वेळी, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने नगरपालिकेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याकडे, किंवा यासंबंधात त्याने प्राधिकृत केलेल्या इतर कोणत्याही अधिकाऱ्याकडे, हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून नाव निश्चित केले जाण्यासाठी, अर्ज करू शकेल.

नागरी क्षेत्रातील
हाताने मैला
उचलणाऱ्या सफाई
कर्मचाऱ्याने नाव
निश्चित
करण्याकरिता
अर्ज करणे.

(२) पोटकलम (१) खालील अर्ज मिळाल्यानंतर, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, एकतर कलम ११ अन्वये हाती घेण्यात आलेल्या सर्वेक्षणाचा भाग म्हणून किंवा, असे कोणतेही सर्वेक्षण चालू नसेल तर, असा अर्ज मिळाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत, तो अर्जदार हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी आहे किंवा कसे, निश्चित करण्यासाठी, त्याबाबत चौकशी करण्याची व्यवस्था करील.

(३) जर कलम ११ अन्वये एखादे सर्वेक्षण सुरू नसताना, पोटकलम (१) खालील अर्ज मिळाला आणि पोटकलम २ अनुसार केलेल्या चौकशीनंतर, त्यात सत्य असल्याचे आढळून आले तर, अशा व्यक्तीचे नाव, कलम ११ च्या पोटकलम ६ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या अंतिम यादीत जादा दाखल करण्याची कार्यवाही करण्यात येईल आणि त्यानंतर, पोटकलम (७) मध्ये नमूद केलेले त्याबाबतीतील परिणाम होतील.

१३. (१) कलम ११ च्या पोटकलम (६) अनुसार प्रसिद्ध झालेल्या, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या अंतिम यादीत समाविष्ट असणाऱ्या किंवा कलम १२ च्या पोटकलम (३) अनुसार त्यामध्ये जादा दाखल केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीचे पुढील पद्धतीने पुनर्वसन करण्यात येईल,—

नगरपालिकेने हाताने
मैला उचलणारे
सफाई कर्मचारी
म्हणून नाव निश्चित
केलेल्या व्यक्तींचे
पुनर्वसन.

(क) त्या व्यक्तीला एका महिन्याच्या आत,—

(एक) छायाचित्र असलेले ओळखपत्र देण्यात येईल, ज्यामध्ये, इतर गोष्टींबरोबरच, तिच्यावर अवलंबून असलेल्या कुटुंबातील इतर सर्व सदस्यांची तपशीलवार माहिती असेल, आणि

(दोन) विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे, सुरुवातीलाच, एकाचवेळी, रोख सहाय्य देण्यात येईल.

(ख) केंद्र सरकार किंवा राज्य शासन, किंवा, यथास्थिति, स्थानिक प्राधिकरणे, यांच्या संबंधित योजनेनुसार असलेल्या शिष्यवृत्तीस त्या व्यक्तीची मुले हक्कदार असतील ;

(ग) हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्याची पात्रता व इच्छा याला अधीन राहून, त्याला एक निवासी भूखंड आणि घरबांधणीसाठी वित्तीय सहाय्य किंवा एखादे बांधून तयार असलेले घर, तसेच, वित्तीय सहाय्य, याचे नियतवाटप करण्यात येईल आणि केंद्र सरकार किंवा राज्य शासन किंवा संबंधित स्थानिक प्राधिकरण यांच्या संबंधित योजनेच्या तरतुदी त्या व्यक्तीस लागू होतील.

(घ) त्या व्यक्तीस, किंवा तिच्या कुटुंबातील किमान एका प्रौढ सदस्यास, पात्रता व इच्छा यास अधीन राहून एखाद्या उपजीविकेसाठीच्या कौशल्याचे प्रशिक्षण देण्यात येईल आणि अशा प्रशिक्षणाच्या कालावधी दरम्यान, तीन हजार रुपयांपेक्षा कमी नसेल, इतके मासिक विद्यावेतन प्रदान करण्यात येईल.

(ङ) त्या व्यक्तीस किंवा तिच्या कुटुंबातील किमान एका प्रौढ व्यक्तीस तिची पात्रता व इच्छा यास अधीन राहून कायमस्वरूपी करता येईल असा पर्यायी व्यवसाय करण्याकरिता, केंद्र सरकार किंवा राज्य शासन किंवा संबंधित स्थानिक प्राधिकरण यांच्या संबंधित योजनेत करारनिविष्ट करण्यात येईल अशा रीतीने अर्थसहाय्य व सवलतीच्या दरात कर्ज उपलब्ध करून देण्यात येईल ;

(च) केंद्र सरकार किंवा राज्य शासन याबाबतीत अधिसूचित करील त्याप्रमाणे त्या व्यक्तीला असे अन्य कायदेशीर व कार्यक्रमानुसार सहाय्य पुरविण्यात येईल.

(२) संबंधित जिल्ह्याचा जिल्हा दंडाधिकारी, पोटकलम (१) च्या तरतुदीनुसार, हाताने मैला उचलणाऱ्या प्रत्येक सफाई कर्मचाऱ्याच्या, पुनर्वसनाकरिता जबाबदार असेल आणि त्याशिवाय राज्य शासन किंवा संबंधित जिल्हा दंडाधिकारी, त्याच्या वतीने, जिल्हा दंडाधिकार्याला दुय्यम असणाऱ्या अधिकाऱ्याकडे आणि संबंधित नगरपालिकांच्या अधिकाऱ्यांकडे जबाबदाऱ्या सोपवेल.

पंचायतीकडून
ग्रामीण क्षेत्रातील
हाताने मैला
उचलणाऱ्या सफाई
कर्मचाऱ्यांचे
सर्वेक्षण.

१४. जर एखाद्या पंचायतीला, तिच्या अधिकारक्षेत्रामध्ये काही व्यक्ती हाताने मैला उचलण्याचे सफाई कामावर नेमलेल्या आहेत असे मानण्यात सयुक्तिक कारण असेल तर, अशा पंचायतीचा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अशा व्यक्ती निश्चित करण्यासाठी, कलम ११ व कलम १२ मधील तरतुदीनुसार, योग्य त्या फेरफारांसह, अशा हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे सर्वेक्षण करण्याचे काम हाती घेण्याची व्यवस्था करील.

ग्रामीण क्षेत्रातील
हाताने मैला
उचलणाऱ्या सफाई
कर्मचाऱ्यांने नाव
निश्चित
करण्याकरिता
अर्ज करणे.

१५. (१) ग्रामीण क्षेत्रामध्ये हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून काम करणारी कोणतीही व्यक्ती, एकतर ज्या पंचायतीच्या अधिकारक्षेत्रामध्ये ती काम करित असेल त्या पंचायतीने कलम १४ अनुसार हाताने घेतलेल्या सर्वेक्षणादरम्यान किंवा त्यानंतर कोणत्याही वेळी, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, संबंधित पंचायतीच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याकडे, किंवा यासंबंधात त्याने प्राधिकृत केलेल्या अन्य कोणत्याही अधिकाऱ्याकडे ती व्यक्ती हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून नाव निश्चित केले जाण्यासाठी अर्ज करू शकेल.

(२) पोटकलम (१) खालील अर्ज मिळाल्यानंतर, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, एकतर कलम १४ अन्वये हाताने घेण्यात आलेल्या सर्वेक्षणाचा भाग म्हणून किंवा असे कोणतेही सर्वेक्षण चालू नसेल तर, असा अर्ज मिळाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत तो अर्जदार हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी आहे किंवा कसे हे निश्चित करण्यासाठी त्याबाबत चौकशी करण्याची व्यवस्था करील.

पंचायतीने हाताने
मैला उचलणारा
सफाई कर्मचारी
म्हणून निश्चित
केलेल्या व्यक्तींचे
पुनर्वसन करणे.

१६. कलम १४ अनुसार प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या अंतिम यादीमध्ये समाविष्ट करण्यात आलेल्या किंवा कलम १५, पोटकलम (२) अनुसार त्यात जादा दाखल करण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीचे, कलम १३ मध्ये नागरी क्षेत्रातील हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांसाठी घालून देण्यात आलेल्या रीतीने, योग्य त्या फेरफारांसह, पुनर्वसन करण्यात येईल.

प्रकरण पाच

अंमलबजावणी प्राधिकारी

अनारोग्यकारी
शौचालये काढून
टाकण्यात आली
असल्याची
खातरजमा
करण्याची स्थानिक
प्राधिकाऱ्यांची
जबाबदारी.

१७. त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्यामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून नऊ महिन्यांचा कालावधी समाप्त झाल्यावर, प्रत्येक स्थानिक प्राधिकाऱ्याची, जागरूकता मोहिमेमार्फत किंवा अशा अन्य कोणत्याही रीतीने,—

(एक) त्याच्या अधिकारक्षेत्राच्या आत कोणतेही अनारोग्यकारी शौचालय बांधण्यात आलेले नाही, ते चालू ठेवण्यात आलेले नाही किंवा ते वापरले जात नाही ; आणि

(दोन) खंड (एक) चे उल्लंघन करण्यात आल्यास त्याबाबतीत कलम (५), पोटकलम (३) अन्वये भोगवटादाराविरुद्ध कारवाई करण्यात आली आहे,

हे सुनिश्चित करण्याची जबाबदारी असेल.

१८. समुचित शासन, स्थानिक प्राधिकारी व जिल्हा दंडाधिकारी यांच्याकडे या अधिनियमाच्या तरतुदींचे योग्यरीतीने पालन करण्यात येत आहे, याची सुनिश्चिती करण्यासाठी आवश्यक असतील असे अधिकार प्रदान करील आणि अशी कर्तव्ये सोपवील आणि अशा रीतीने प्रदान करण्यात आलेल्या किंवा सोपविण्यात आलेल्या सर्व किंवा कोणत्याही अधिकारांचा वापर करण्यासाठी आणि सर्व किंवा कोणतीही कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी, स्थानिक प्राधिकारी व जिल्हा दंडाधिकारी, दुय्यम अधिकारी विनिर्दिष्ट करतील, आणि अशा रीतीने विनिर्दिष्ट करण्यात आलेल्या अधिकाऱ्याने किंवा अधिकाऱ्यांनी असे अधिकार व कर्तव्ये यांचे पालन ज्या स्थानिक सीमांच्या आत करावयाचे त्या सीमाही विनिर्दिष्ट करतील.

या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणण्यासाठी विनिर्दिष्ट करता येतील असे प्राधिकारी.

१९. जिल्हा दंडाधिकारी व कलम १८ अन्वये प्राधिकृत केलेला प्राधिकारी किंवा त्या कलमाअन्वये यांनी विनिर्दिष्ट केलेले अन्य कोणतेही दुय्यम अधिकारी हे, या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ, विनिर्दिष्ट केलेला असा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर,—

जिल्हा दंडाधिकारी व प्राधिकृत अधिकारी यांचे कर्तव्य.

(क) त्यांच्या अधिकारक्षेत्राच्या आत, कोणतीही व्यक्ती हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून नेमलेली नाही किंवा नियुक्त केलेली नाही ;

(ख) कोणतीही व्यक्ती अनारोग्यकारी शौचालयाचे बांधकाम करित नाही, ते चालू ठेवीत नाही, ते वापरीत नाही किंवा ते वापरण्यासाठी उपलब्ध करून देत नाही ;

(ग) या अधिनियमान्वये निश्चित करण्यात आलेल्या, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे कलम १३ किंवा, यथास्थिति, कलम १६ अनुसार पुनर्वसन करण्यात येत आहे ;

(घ) कलम ५ किंवा कलम ६ किंवा कलम ७ यांच्या तरतुदींचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तींचा, या अधिनियमाच्या तरतुदींन्वये तपास करून यांच्यावर खटला चालविण्यात येत आहे ; आणि

(ङ) त्यांच्या अधिकारक्षेत्राच्या आत लागू असणाऱ्या या अधिनियमाच्या सर्व तरतुदींचे योग्य रीतीने अनुपालन करण्यात येत आहे ;

याची सुनिश्चिती करतील.

२०. (१) समुचित शासनास, या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ निरीक्षक म्हणून त्यास योग्य वाटतील अशा व्यक्तींची अधिसूचनेद्वारे नियुक्ती करता येईल, आणि या अधिनियमाखालील त्यांना त्यांचे अधिकार ज्या स्थानिक सीमेच्या आत वापरता येतील ती सीमा निश्चित करता येईल.

निरीक्षकांची नियुक्ती व त्यांचे अधिकार.

(२) याबाबतीत करण्यात आलेल्या कोणत्याही नियमांना अधीन राहून, निरीक्षकास, पुढील प्रयोजनासाठी याच्या अधिकारक्षेत्राच्या स्थानिक सीमांच्या आत, सर्व वाजवी वेळेत, त्याला आवश्यक वाटेल अशा पहाय्यानिशी, कोणत्याही जागेत किंवा ठिकाणी प्रवेश करता येईल,—

(क) कोणत्याही शौचालयाची, उघड्या गटराची किंवा खड्ड्याची पाहणी किंवा तपासणी करणे किंवा या अधिनियमाखालील अपराध करण्यात आला आहे किंवा करण्यात येत आहे किंवा करण्यात येणार आहे, असे त्याला सकारण वाटत असेल अशा कोणत्याही जागेचे किंवा ठिकाणाचे निरीक्षण करणे, आणि हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून कोणत्याही व्यक्तीस नोकरीस नियुक्त करण्यास प्रतिबंध करणे ;

(ख) जी कोणतीही व्यक्ती अशा ठिकाणी किंवा जागी असल्याचे त्याला आढळून येईल आणि जी व्यक्ती, त्या ठिकाणी हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून नियुक्त केलेली आहे असे मानण्यास त्याला सकारण वाटत आहे, किंवा अन्यथा या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली करण्यात आलेल्या नियमांच्या तरतुदींच्या अनुपालनाविषयी किंवा अनुपालन न करण्याविषयी माहिती देण्याच्या स्थितीत आहे अशा कोणत्याही व्यक्तीची तपासणी करणे ;

(ग) अशा जागामध्ये त्याला आढळून आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस, अशा जागेत हाताने मैला उचलणारा सफाई कर्मचारी म्हणून कामावर नियुक्त केलेल्या व्यक्तींची आणि त्यांना कामावर नियुक्त करणाऱ्या किंवा नेमणाऱ्या व्यक्ती किंवा अभिकरण किंवा कंत्राटदार यांची नावे व पत्ते याबाबतीत त्याच्या अधिकारात असलेली माहिती सांगण्यास भाग पाडणे ;

(घ) प्रमुख नियोक्ता किंवा अभिकरण यांनी या अधिनियमाखालील अपराध केलेला आहे असे त्याला सकारण वाटत असेल तर, अशा अपराधाच्या बाबतीत त्याला संबद्ध वाटतील अशा नोंदवह्या, मजुरीचे अभिलेख किंवा नोटीसा किंवा त्यांचा भाग जप्त करणे किंवा त्यांच्या प्रती घेणे ;

(ङ) विहित करण्यात येतील असे अन्य अधिकार वापरणे.

(३) पोटकलम (२) अन्वये निरीक्षकास आवश्यक असणारा कोणताही दस्तऐवज किंवा कोणतीही वस्तू किंवा कोणतीही माहिती सादर करणे एखाद्या व्यक्तीस भाग असेल, ती व्यक्ती भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६० चा १७५ व कलम १७६ याच्या अर्थातर्गत तसे करण्यास कायदेशीररीत्या बांधील असल्याचे समजण्यात येईल. ४५.

(४) फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ याच्या तरतुदी या शक्य होईल तितक्या उक्त संहितेच्या कलम १९७४ चा १४ अन्वये काढण्यात आलेल्या अधिपत्राच्या प्राधिकाराअन्वये करण्यात येणाऱ्या अशा झडतीस किंवा जप्तीस जशा लागू होतील तशाच त्या पोटकलम (२) अन्वये करण्यात येणाऱ्या अशा कोणत्याही झडतीस किंवा जप्तीस लागू होतील. २.

प्रकरण सहा

न्यायचौकशीची कार्यपद्धती

- कार्यकारी दंडाधिकार्याने अपराधांची न्यायचौकशी करणे.** २१. (१) राज्य शासन, या अधिनियमाखालील अपराधांची न्यायचौकशी करण्यासाठी प्रथम वर्ग न्याय दंडाधिकार्याचे अधिकार कार्यकारी दंडाधिकार्याला प्रदान करील आणि अशा प्रकारे अधिकार प्रदान केल्यानंतर ज्या कार्यकारी दंडाधिकार्याकडे अशा रीतीने अधिकार प्रदान करण्यात आले आहेत तो कार्यकारी दंडाधिकारी, फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ याच्या प्रयोजनार्थ प्रथम वर्ग न्याय दंडाधिकारी असल्याचे मानण्यात येईल. १९७४ चा २.
- (२) या अधिनियमाखालील अपराधांची संक्षिप्त रीतीने न्यायचौकशी करण्यात येईल.
- अपराध दखलपात्र व अजामीनपात्र असणे.** २२. फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ यामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, या अधिनियमाखालील प्रत्येक अपराध दखलपात्र व अजामीनपात्र असेल. १९७४ चा २.
- कंपन्यांनी केलेले अपराध.** २३. (१) या अधिनियमाखालील अपराध कंपनीने केलेला असेल तर, असा अपराध घडण्याच्या वेळी कंपनीचे कामकाज चालविण्यासाठी जी व्यक्ती त्या कंपनीची प्रभारी होती आणि त्यासाठी जबाबदार होती अशी प्रत्येक व्यक्ती तसेच ती कंपनीही, त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल, आणि तिच्याविरुद्ध कार्यवाही केली जाण्यास व त्यानुसार शिक्षा दिली जाण्यास ती पात्र असेल.
- (२) पोटकलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, या अधिनियमाखालील कोणताही अपराध एखाद्या कंपनीने केला असेल आणि त्या कंपनीच्या कोणत्याही संचालकाच्या, व्यवस्थापकाच्या, सचिवाच्या किंवा अन्य अधिकार्याच्या संमतीने किंवा मूकानुमतेने किंवा त्याने दुर्लक्ष केल्यामुळे असा अपराध घडल्याचे सिद्ध झाले असेल तर, असा संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा अन्य अधिकारी, त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि त्याच्याविरुद्ध कार्यवाही केली जाण्यास व त्यानुसार शिक्षा केली जाण्यास तो पात्र असेल.

स्पष्टीकरण.—या कलमाच्या प्रयोजनार्थ,—

(क) “ कंपनी ” याचा अर्थ, कोणताही निगमनिकाय, असा आहे आणि त्यामध्ये भागीदारी संस्था किंवा व्यक्तींचा अन्य संघ, यांचा समावेश होतो ; आणि

(ख) भागीदारी संस्थेच्या संबंधात “ संचालक ” याचा अर्थ, भागीदारी संस्थेचा भागीदार, असा आहे.

प्रकरण सात

दक्षता समित्या

२४. (१) प्रत्येक राज्य शासन, अधिसूचनेद्वारे, प्रत्येक जिल्ह्यासाठी व प्रत्येक उप विभागासाठी दक्षता समित्या. समिती घटित करील.

(२) जिल्ह्यासाठी घटित केलेली प्रत्येक दक्षता समिती ही पुढील सदस्यांची मिळून बनलेली असेल :—

(क) जिल्हा दंडाधिकारी—पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) राज्य विधानमंडळाचे जिल्ह्यामधून निवडून आलेले अनुसूचित जातीचे सर्व सदस्य—सदस्य :

परंतु असे की, जर जिल्ह्यात राज्य विधानमंडळाचा अनुसूचित जातीचा कोणताही सदस्य नसेल तर, राज्य शासनास, त्यास योग्य वाटेल त्याप्रमाणे दोनपेक्षा अधिक नसतील इतक्या संख्येत जिल्ह्यातील राज्य विधानमंडळाच्या अन्य सदस्यांस नामनिर्देशित करता येईल.

(ग) जिल्हा पोलीस अधीक्षक—पदसिद्ध सदस्य ;

(घ) पुढील संस्थांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,—

(एक) जिल्हास्तरीय पंचायत—पदसिद्ध सदस्य ;

(दोन) जिल्हा मुख्यालय नगरपालिका—पदसिद्ध सदस्य ;

(तीन) जिल्ह्यात स्थापन केलेली कोणतीही अन्य महानगरपालिका—पदसिद्ध सदस्य ;

(चार) जिल्ह्यातील कटक मंडळ, जर कोणतेही असल्यास—पदसिद्ध सदस्य ;

(ड) जिल्ह्यात स्थित असलेल्या रेल्वे प्राधिकरणाने नामनिर्देशित करावयाचा एक प्रतिनिधी ;

(च) हाताने मैला उचलण्याचे काम करण्यास प्रतिबंध करणे आणि हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे पुनर्वसन करणे, यासाठी कार्यरत असणाऱ्या संघटनेचे किंवा जिल्ह्यामध्ये राहणाऱ्या हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या समुदायाचे प्रतिनिधित्व करणारे, जिल्हा दंडाधिकार्याने नामनिर्देशित करावयाचे चारपेक्षा अधिक नसतील एवढे सामाजिक कार्यकर्ते, यामध्ये दोन महिला असतील ;

(छ) जिल्हा दंडाधिकार्याने नामनिर्देशित करावयाची, जिल्ह्यातील वित्तीय व पत संस्थांचे प्रतिनिधित्व करणारी एक व्यक्ती ;

(ज) अनुसूचित जातीचे कल्याण या संबंधातील जिल्हास्तरीय प्रभारी अधिकारी—पदसिद्ध सदस्य-सचिव ;

(झ) राज्य शासनाचे सर्वसाधारण आदेश कोणतेही असल्यास त्यांना अधीन राहून, जिल्हा दंडाधिकार्याच्या मते ज्यांनी या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावयाची आहे असे विभागाचे जिल्हास्तरीय अधिकारी आणि अभिकरणे.

(३) उप विभागासाठी घटित करण्यात आलेली प्रत्येक दक्षता समितीही पुढील सदस्यांची मिळून बनलेली असेल :—

(क) उप विभागीय दंडाधिकारी—पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) उप विभागाच्या मधल्या पातळीवरील पंचायत अध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी आणि जेथे मधल्या पातळीवरील पंचायत अस्तित्वात नसेल तेथे, उप विभागीय दंडाधिकार्याने नामनिर्देशित करावयाचे गावपातळीवरील दोन पंचायतींचे अध्यक्ष—पदसिद्ध सदस्य ;

(ग) उप विभागीय पोलीस अधिकारी—पदसिद्ध सदस्य ;

(घ) पुढील संस्थांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,—

(एक) उप विभागीय मुख्यालयाची नगरपालिका—पदसिद्ध सदस्य ; आणि

(दोन) उप विभागात स्थित असलेले कटक मंडळ, जर असल्यास—पदसिद्ध सदस्य ;

(ङ) उप विभागात स्थित असलेल्या रेल्वे प्राधिकरणाने नामनिर्देशित करावयाचा एक प्रतिनिधी—पदसिद्ध सदस्य ;

(च) हाताने मैला उचलण्याचे सफाई काम करण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी कार्यरत असणाऱ्या संघटनेचे आणि हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांचे पुनर्वसन करणाऱ्या संघटनेचे किंवा उप विभागात राहणारे कर्मचारी समुदायाचे प्रतिनिधित्व करणारे जिल्हा दंडाधिकार्याने नामनिर्देशित करावयाचे दोन सामाजिक कार्यकर्ते, ज्यामध्ये एक महिला कार्यकर्ती असेल ;

(छ) उप विभागीय दंडाधिकार्याने नामनिर्देशित करावयाची, उप विभागातील वित्तीय व पत-संस्थांचे प्रतिनिधित्व करणारी एक व्यक्ती ;

(ज) अनुसूचित जातीचे कल्याण याचा उप विभागस्तरीय प्रभारी अधिकारी पदसिद्ध सदस्य-सचिव ;

(झ) उप विभागीय दंडाधिकार्याच्या मते राज्य शासनाच्या किंवा जिल्हा दंडाधिकार्याच्या कोणत्याही सर्वसाधारण आदेशाच्या अधीन राहून या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीमध्ये जे महत्त्वाची भूमिका बजावतात असे विभागाचे उप विभागस्तरीय अधिकारी आणि अशी अभिकरणे—पदसिद्ध सदस्य ;

(४) जिल्हा व उप विभागस्तरावर घटित झालेली प्रत्येक दक्षता समिती, दर तीन महिन्यांत किमान एकदा बैठक घेईल.

(५) दक्षता समिती घटित करण्यामध्ये कोणतीही त्रुटी आहे, केवळ या कारणावरून समितीचे कोणतेही कामकाज अवैध ठरणार नाही.

दक्षता समितीची
कार्ये.

२५. दक्षता समितीची कार्ये पुढीलप्रमाणे असतील :—

(क) जी कार्यवाही करण्याची आवश्यकता आहे, त्या कार्यवाहीबाबत जिल्हा दंडाधिकार्यास किंवा, यथास्थिति, उप विभागीय दंडाधिकार्यास सल्ला देणे, या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमांच्या तरतुदींची योग्य प्रकारे अंमलबजावणी करण्यात आली आहे, याची सुनिश्चिती करणे ;

(ख) हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या आर्थिक व सामाजिक पुनर्वसनाची देखरेख करणे ;

(ग) हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या पुनर्वसनासाठी पर्याप्त कर्ज देण्याच्या दृष्टीने, सर्व संबंधित अभिकरणांच्या कार्यामध्ये समन्वय साधणे ;

(घ) या अधिनियमाखालील अपराधांची नोंदणी व त्यांचे अन्वेषण करणे आणि खटला दाखल करणे, यांवर संनियंत्रण ठेवणे.

राज्य संनियंत्रण
समिती.

२६. (१) प्रत्येक राज्य शासन, अधिसूचनेद्वारे, पुढील सदस्य मिळून बनलेली राज्य संनियंत्रण समिती घटित करील :—

(क) राज्याचे मुख्यमंत्री किंवा त्यांनी नामनिर्देशित केलेला मंत्री—पदसिद्ध अध्यक्ष ;

(ख) अनुसूचित जातींचे कल्याण आणि राज्य शासन अधिसूचित करील असे इतर विभाग यांचा प्रभारी मंत्री ;

(ग) राज्य सफाई कर्मचारी आयोगाचा आणि अनुसूचित जाती आयोगाचा, कोणताही असल्यास, अध्यक्ष-पदसिद्ध सदस्य ;

(घ) राष्ट्रीय अनुसूचित जाती व सफाई कर्मचारी आयोग यांचे प्रतिनिधी-पदसिद्ध सदस्य ;

(ङ) राज्य शासनाने नामनिर्देशित केलेले, राज्य विधानमंडळाचे अनुसूचित जातीचे दोनपेक्षा कमी नसतील इतके सदस्य :

परंतु असे की, एखाद्या राज्य विधानमंडळात अनुसूचित जातीचा कोणताही सदस्य नसेल तर, राज्य शासन अनुसूचित जमातीच्या सदस्याला नामनिर्देशित करू शकेल ;

(च) पोलीस महासंचालक-पदसिद्ध सदस्य ;

(छ) गृह, पंचायती राज, नागरी स्थानिक संस्था आणि राज्य शासन अधिसूचित करील असे इतर विभाग यांतील राज्य शासनाचे सचिव ;

(ज) राज्य शासन अधिसूचित करील असा, किमान एका महानगरपालिकेचा, जिल्हास्तरावरील पंचायतीचा, कटक मंडळाचा आणि रेल्वे प्राधिकरणाचा मुख्य कार्यकारी अधिकारी ;

(झ) हाताने मैला सफाई करण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी आणि हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या पुनर्वसनासाठी काम करणाऱ्या संघटनांशी संबंधित किंवा हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या समाजाचे प्रतिनिधित्व करणारे, राज्यातील रहिवाशी असणारे, राज्य शासनाने नामनिर्देशित करावयाचे चार पेक्षा अधिक नसतील इतके सामाजिक कार्यकर्ते, यांपैकी दोन महिला असतील ;

(ञ) राज्यस्तरीय बँकर समितीच्या आमंत्रक बँकेचा राज्यस्तरीय प्रमुख-पदसिद्ध सदस्य ;

(ट) अनुसूचित जातीच्या विकासाशी संबंधित असणाऱ्या राज्य शासनाच्या विभागाचा सचिव-पदसिद्ध सदस्य-सचिव ;

(ठ) राज्य शासनाच्या मते, जी या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीशी संबंधित आहेत अशा राज्य शासनाच्या विभागाचे आणि इतर अभिकरणांचे, असे इतर प्रतिनिधी ;

(२) राज्य संनियंत्रण समितीची दर सहा महिन्यांतून किमान एकदा बैठक होईल आणि ही समिती विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे तिच्या बैठकीचे कामकाज चालवण्यासंबंधातील कार्यपद्धतीच्या नियमांचे पालन करील.

२७. राज्य संनियंत्रण समितीची कार्ये पुढीलप्रमाणे असतील :—

राज्य संनियंत्रण
समितीची कार्ये.

(क) या अधिनियमाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी संनियंत्रण करणे व त्याबाबत राज्य शासन व स्थानिक प्राधिकरणे यांना सल्ला देणे ;

(ख) सर्व संबंधित अभिकरणांच्या कार्याचा समन्वय साधणे ;

(ग) या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसाठी त्याच्याशी आनुषंगिक किंवा संबंधित कोणत्याही इतर बाबींमध्ये लक्ष घालणे.

२८. प्रत्येक राज्य शासन किंवा संघराज्य क्षेत्र शासन आणि संघ राज्यक्षेत्र प्रशासन, केंद्र सरकारला आवश्यक असेल त्याप्रमाणे, या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीच्या प्रगतीविषयी केंद्र सरकारला नियतकालिक अहवाल पाठविले.

केंद्र सरकारला
नियतकालिक
अहवाल पाठवण्याचे
राज्याचे किंवा संघ
राज्यक्षेत्राचे कर्तव्य.

केंद्रीय संनियंत्रण
समिती.

२९. (१) केंद्र सरकार, अधिसूचनेद्वारे, या कलमाच्या तरतुदीनुसार केंद्रीय संनियंत्रण समिती घटित करील.

(२) केंद्रीय संनियंत्रण समिती पुढील सदस्यांची मिळून बनलेली असेल :—

- (क) सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण केंद्रीय मंत्री-पदसिद्ध अध्यक्ष ;
- (ख) राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आयोगाचे अध्यक्ष-पदसिद्ध सदस्य ;
- (ग) सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण मंत्रालयातील राज्यमंत्री-पदसिद्ध सदस्य ;
- (घ) अध्यक्ष, राष्ट्रीय सफाई कर्मचारी आयोग-पदसिद्ध सदस्य ;
- (ङ) अनुसूचित जातीच्या विकासाशी संबंधित नियोजन आयोगाचा सदस्य-पदसिद्ध सदस्य ;
- (च) निवडून आलेले संसदेचे अनुसूचित जातीचे तीन सदस्य, लोकसभेचे दोन व राज्यसभेचा एक ;

(छ) पुढील मंत्रालयांचे सचिव,—

- (एक) सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण, सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण विभाग ;
- (दोन) नगरविकास ;
- (तीन) गृहनिर्माण व नागरी दारिद्र्य निर्मूलन ;
- (चार) पेयजल व स्वच्छता ;
- (पाच) पंचायती राज ;
- (सहा) वित्त, वित्तीय सेवा विभाग, आणि
- (सात) संरक्षण, पदसिद्ध सदस्य ;
- (ज) अध्यक्ष, रेल्वे मंडळ-पदसिद्ध सदस्य ;
- (झ) महासंचालक, संरक्षण संपदा-पदसिद्ध सदस्य ;

(ज) केंद्र सरकार अधिसूचित करील असे, सहापेक्षा कमी नसतील, इतक्या राज्य शासनाचे प्रतिनिधी आणि संघ राज्यक्षेत्राचा एक प्रतिनिधी ;

(ट) हाताने मैला सफाईस प्रतिबंध करण्यासाठी आणि हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या पुनर्वसनासाठी काम करणाऱ्या संघटनांशी संबंधित असणारे किंवा हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या समाजाचे प्रतिनिधित्व करणारे, देशातील रहिवासी असणारे, अध्यक्षांनी नामनिर्देशित करावयाचे सहापेक्षा अधिक नसतील, इतके सामाजिक कार्यकर्ते, यांपैकी दोन महिला असतील ;

(ठ) अनुसूचित जातीच्या विकासाचे काम पाहणाऱ्या सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण मंत्रालयातील सामाजिक न्याय व सक्षमीकरण विभागाचा सह सचिव-पदसिद्ध सदस्य-सचिव ;

(ड) अध्यक्षांच्या मते या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीशी संबंधित असणारे, केंद्रीय मंत्रालयाचे किंवा विभागांचे आणि अभिकरणांचे असे इतर प्रतिनिधी ;

(३) केंद्रीय संनियंत्रण समितीची दर सहा महिन्यांतून किमान एकदा बैठक होईल.

केंद्रीय संनियंत्रण
समितीची कार्ये.

३०. केंद्रीय संनियंत्रण समितीची कार्ये पुढीलप्रमाणे असतील :—

(क) या अधिनियमाच्या आणि संबंधित कायद्यांच्या व कार्यक्रमांच्या प्रभावी अंमलबजावणीचे संनियंत्रण करणे आणि केंद्र सरकारला व राज्य शासनाला त्याबाबत सल्ला देणे ;

(ख) सर्व संबंधित अभिकरणांच्या कार्याचा समन्वय साधणे ;

(ग) या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसाठी त्याच्याशी आनुषंगिक किंवा संबंधित इतर कोणत्याही बाबींमध्ये लक्ष घालणे.

३१. (१) राष्ट्रीय सफाई कर्मचारी आयोग पुढील कार्ये पार पाडील :—

राष्ट्रीय सफाई
कर्मचारी
आयोगाची कार्ये.

(क) या अधिनियमाची अंमलबजावणी करण्यासंबंधात संनियंत्रण करणे ;

(ख) या अधिनियमाच्या तरतुदींच्या उल्लंघनासंबंधातील तक्रारीची चौकशी करणे आणि आवश्यक ती आणखी कारवाई करण्याच्या शिफारशींसह संबंधित प्राधिकरणांना आपले निष्कर्ष कळविणे ; आणि

(ग) या अधिनियमाच्या तरतुदींची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी केंद्र सरकार व राज्य शासन यांना सल्ला देणे ;

(घ) या अधिनियमाची अंमलबजावणी न करण्यासंबंधातील बाबींची स्वाधिकारे दखल घेणे.

(२) राष्ट्रीय आयोगास, पोटकलम (१) खालील आपली कार्ये पार पाडताना, त्या पोटकलमात विनिर्दिष्ट केलेल्या एखाद्या बाबीच्या संबंधात, कोणत्याही शासनाकडून किंवा स्थानिक किंवा अन्य प्राधिकरणाकडून माहिती मागवण्याचा अधिकार असेल.

३२. (१) राज्य शासनाला, अधिसूचनेद्वारे, राज्यामध्ये, कलम ३१ च्या पोटकलम (१) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेली कार्ये, योग्य त्या फेरफारांसह, पार पाडण्यासाठी, त्याला योग्य वाटत असेल त्याप्रमाणे, राज्य सफाई कर्मचारी आयोग किंवा राज्य अनुसूचित जाती आयोग किंवा असे इतर सांविधिक अथवा अन्य प्राधिकरण नेमता येईल.

या अधिनियमाच्या
अंमलबजावणीचे
संनियंत्रण
करण्यासाठी
समुचित
प्राधिकरण नियुक्त
करण्याचा राज्य
शासनाचा
अधिकार.

(२) राज्यामध्ये, पोटकलम (१) अन्वये नियुक्त केलेल्या प्राधिकरणाला, कलम ३१ च्या पोटकलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे, राष्ट्रीय सफाई कर्मचारी आयोगाचे अधिकार, योग्य त्या फेरफारांसह, असतील.

प्रकरण आठ

संकीर्ण

३३. (१) मलाची सफाई करण्याच्या प्रक्रियेमध्ये, मलोत्सर्ग हाताळण्याच्या प्रथेचे उच्चाटन करण्याच्या दृष्टीने, स्थानिक प्राधिकरणाच्या व इतर अभिकरणाच्या नियंत्रणातील मलप्रणाल, मलकुंड व इतर जागांची सफाई करण्यासाठी उचित अशा तंत्रशास्त्रविषयक उपकरणांचा वापर करणे, हे प्रत्येक स्थानिक प्राधिकरणाचे व इतर अभिकरणाचे कर्तव्य असेल.

मलप्रणाल
इत्यादींची सफाई
करण्यासाठी
आधुनिक
तंत्रज्ञानाचा वापर
करण्याचे स्थानिक
प्राधिकरणांचे व
इतर अभिकरणांचे
कर्तव्य.

(२) पोटकलम (१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या वापरास, आर्थिक सहाय्य, प्रोत्साहन यांद्वारे किंवा अन्य प्रकारे चालना देणे, हे समुचित शासनाचे कर्तव्य असेल.

३४. या अधिनियमान्वये सद्भावनेने केलेल्या किंवा करण्याचा हेतू असलेल्या कोणत्याही कृतीबद्दल, समुचित शासन किंवा समुचित शासनाचा कोणताही अधिकारी किंवा समितीचा कोणताही सदस्य यांच्याविरुद्ध कोणताही दावा, खटला किंवा इतर कायदेशीर कार्यवाही करता येणार नाही.

सद्भावनेने
केलेल्या कृतीस
संरक्षण.

३५. कोणत्याही दिवाणी न्यायालयास, या अधिनियमाची कोणतीही तरतूद जिला लागू होते अशा कोणत्याही बाबींच्या संबंधात अधिकारिता नसेल आणि या अधिनियमाद्वारे किंवा त्याअन्वये केलेल्या किंवा करण्याचे योजिलेल्या कोणत्याही गोष्टींच्या संबंधात कोणत्याही दिवाणी न्यायालयाकडून कोणताही व्यादेश दिला जाणार नाही.

दिवाणी
न्यायालयांच्या
अधिकारितेस
रोध.

३६. (१) समुचित शासन, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून तीन महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल अशा कालावधीत, या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणण्यासाठी अधिसूचनेद्वारे, नियम करील.

नियम करण्याचा
समुचित शासनाचा
अधिकार.

(२) विशेषतः व पूर्वगामी अधिकारांच्या सर्वसाधारणतेला बाध येऊ न देता, अशा नियमांमध्ये पुढीलपैकी सर्व किंवा कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करता येईल :—

(क) कलम २ च्या पोटकलम (१) च्या खंड (घ) अन्वये, नियोक्त्यावर असलेले आबंधन ;
(ख) कलम २ च्या पोटकलम (१) चे खंड (ड) आणि (छ) अन्वये, मलोत्सर्गाचे पूर्णपणे विघटन करण्याची रीत ;

(ग) कलम ४ च्या पोटकलम (१) च्या खंड (क) अन्वये अनारोग्यकारी शौचालयांचे सर्वेक्षण करण्याची आणि त्यांची यादी प्रसिद्ध करण्याची रीत ;

(घ) कलम ५ च्या पोटकलम (३) अन्वये, अनारोग्यकारी शौचालय पाडण्यासाठी नोटीस देण्याची व ते पाडण्याचा खर्च वसूल करण्याची कार्यपद्धती ;

(ड) कलम ११ च्या पोटकलम (२) खालील सर्वेक्षणाचा मजकूर व पद्धती ;

(च) कलम ११ च्या पोटकलम (४) अन्वये, हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी निश्चित करण्यासाठीच्या पात्रता शर्ती आणि हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी म्हणून काम करीत असल्याचे आढळून आलेल्या व्यक्तींच्या तात्पुरत्या यादीची प्रसिद्धी ;

(छ) कलम ११ च्या पोटकलम (६) अन्वये, हाताने मैला उचलणारे सफाई कर्मचारी म्हणून काम करीत असल्याचे आढळून आलेल्या व्यक्तींची अंतिम यादी प्रसिद्ध करणे ;

(ज) कलम १२ च्या पोटकलम (१) अन्वये किंवा, यथास्थिति, कलम १५ च्या पोटकलम (१) अन्वये, नगरपालिकेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांकडे, किंवा याबाबतीत त्याने प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांकडे करावयाच्या अर्जाची रीत ;

(झ) कलम १३ च्या पोटकलम (१), खंड (क) च्या उप-खंड (दोन) अन्वये, सुरुवातीला, एकाच वेळी दिल्या जाणाऱ्या रोख सहाय्याची तरतूद ;

(ञ) कलम २० च्या पोटकलम (२) च्या खंड (ड) अन्वये, निरीक्षकांचे असे इतर अधिकार ;
आणि

(ट) विहित करणे आवश्यक असेल किंवा विहित करता येईल अशी इतर कोणतीही बाब.

(३) केंद्र सरकारने, या अधिनियमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर होईल तितक्या लवकर, संसदेच्या प्रत्येक सभागृहासमोर, तो एका सत्राने बनलेल्या किंवा दोन किंवा अधिक क्रमवर्ती सत्रे मिळून बनलेल्या अशा एकूण तीस दिवसांच्या कालावधीकरिता सत्रासीन असताना ठेवला जाईल, आणि पूर्वोक्त सत्रांच्या पाठोपाठचे सत्र संपण्यापूर्वी जर, त्या नियमात कोणतेही फेरबदल करण्याबाबत दोन्ही सभागृहांचे मतैक्य झाले अथवा तो नियम करण्यात येऊ नये याबाबत दोन्ही सभागृहांचे मतैक्य झाले तर, त्यानंतर तो नियम अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपातच अंमलात येईल, किंवा, यथास्थिति, मूळीच अंमलात येणार नाही; तथापि, अशा कोणत्याही फेरबदलामुळे किंवा शून्यीकरणामुळे, तत्पूर्वी त्या नियमाखाली करण्यात आलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाध येणार नाही.

(४) राज्य शासनाने या अधिनियमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो केल्यानंतर होईल तितक्या लवकर, जेथे राज्य विधानमंडळाची दोन सभागृहे असतील तेथे त्या प्रत्येक सभागृहासमोर, आणि जेथे राज्य विधानमंडळाचे एक सभागृह असेल तेथे त्या सभागृहासमोर ठेवण्यात येईल.

केंद्र सरकारचा
आदर्श नियम
करण्याचा
अधिकार.

३७. (१) या अधिनियमाच्या कलम ३६ मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी,—

(क) केंद्र सरकार, अधिसूचनेद्वारे, राज्य शासनाच्या मार्गदर्शनासाठी व उपयोगासाठी आदर्श नियम प्रसिद्ध करील ; आणि

(ख) राज्य शासनाने, या अधिनियमाच्या कलम ३६ अन्वये, त्यामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या तीन महिन्यांच्या कालावधीत नियम अधिसूचित करण्यात कसूर केली असेल त्याबाबतीत, केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेले आदर्श नियम, हे राज्य शासन आपले नियम अधिसूचित करील अशा वेळेपर्यंत, अशा राज्यात, योग्य त्या फेरफारांसह, अंमलात असल्याचे मानण्यात येईल.

(२) केंद्र सरकारने, या अधिनियमान्वये केलेले आदर्श नियम, ते करण्यात आल्यानंतर होईल तितक्या लवकर, संसदेच्या प्रत्येक सभागृहासमोर, ते सत्रासीन असताना, एका सत्राने बनलेल्या अथवा दोन किंवा अधिक क्रमवर्ती सत्रे मिळून बनलेल्या अशा एकूण तीस दिवसांच्या कालावधीकरिता ठेवले जातील, आणि पूर्वोक्त सत्राच्या किंवा क्रमवर्ती सत्रांच्या पाठोपाठचे सत्र संपण्यापूर्वी, दोन्ही सभागृहांनी त्या नियमात कोणताही फेरबदल केला असेल तर, त्यानंतर तो नियम अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपातच अंमलात येईल ; तथापि, असा कोणताही फेरबदल केल्यामुळे, त्या नियमाखाली यापूर्वी केलेल्या कोणत्याही गोष्टींच्या विधिग्राह्यतेस बाध येणार नाही.

३८. (१) या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणताना कोणतीही अडचण उद्भवली तर, केंद्र सरकारला, राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे, ती अडचण दूर करण्यासाठी आवश्यक किंवा इष्ट वाटतील अशा, या अधिनियमाच्या तरतुदीशी विसंगत नसतील अशा तरतुदी करता येतील :

अडचणी दूर
करण्याचा
अधिकार.

परंतु असे की, एखाद्या राज्यामध्ये या अधिनियमास प्रारंभ झाल्यापासून तीन वर्षांचा कालावधी संपल्यानंतर, त्या राज्याच्या संबंधात असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) या कलमान्वये काढण्यात आलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर होईल तितक्या लवकर, संसदेच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल.

३९. (१) समुचित शासनास, राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे, कारणे लेशी नोंदवून, आणि ते लादिले अशा शर्तीच्या अधीन राहून, एकाच वेळी सहा महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या कालावधीसाठी कोणत्याही क्षेत्रास, इमारतींच्या प्रवर्गास किंवा व्यक्तींच्या वर्गास या अधिनियमाच्या कोणत्याही तरतुदीपासून किंवा हा अधिनियम किंवा त्याखाली केलेले कोणतेही नियम, आदेश, अधिसूचना, उपवेधी किंवा योजना यांमध्ये समाविष्ट केलेल्या कोणत्याही विनिर्दिष्ट आवश्यक गोष्टींपासून, सूट देता येईल किंवा प्रकरणाच्या वर्गास किंवा वर्गाना, अशा कोणत्याही आवश्यक गोष्टींची पूर्तता करण्यापासून माफी देता येईल.

सूट देण्याचा
अधिकार.

(२) या कलमाखाली काढलेला प्रत्येक सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर होईल तितक्या लवकर, संसदेच्या प्रत्येक सभागृहापुढे किंवा जेथे राज्य विधानमंडळाची दोन्ही सभागृहे असतील तेथे त्या प्रत्येक सभागृहापुढे आणि जेथे राज्य विधानमंडळाचे एक सभागृह असेल तेथे, त्या सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल.

डॉ. जी. नारायण राजू,
सचिव, भारत सरकार.

THE PROHIBITION OF EMPLOYMENT AS MANUAL SCAVENGERS AND THEIR
REHABILITATION ACT, 2013

ARRANGEMENT OF SECTIONS

CHAPTER I

PRELIMINARY

SECTIONS

1. Short title, extent and commencement.
2. Definitions.
3. Act to have overriding effect.

CHAPTER II

IDENTIFICATION OF INSANITARY LATRINES

4. Local authorities to survey insanitary latrines and provide sanitary community latrines.

CHAPTER III

PROHIBITION OF INSANITARY LATRINES AND EMPLOYMENT AND ENGAGEMENT
AS MANUAL SCAVENGER

5. Prohibition of insanitary latrines and employment and engagement of manual scavenger.
6. Contract, agreement, etc., to be void.
7. Prohibition of persons from engagement or employment for hazardous cleaning of sewers and septic tanks.
8. Penalty for contravention of section 5 or section 6.
9. Penalty for contravention of section 7.
10. Limitation of prosecution.

CHAPTER IV

IDENTIFICATION OF MANUAL SCAVENGERS IN URBAN AND
RURAL AREAS AND THEIR REHABILITATION

11. Survey of manual scavengers in urban areas by Municipalities.
12. Application by an urban manual scavenger for identification.
13. Rehabilitation of persons identified as manual scavengers by a Municipality.
14. Survey of manual scavengers in rural areas by Panchayats.
15. Application by a rural manual scavenger for identification.
16. Rehabilitation of persons identified as manual scavengers by a Panchayat.

CHAPTER V

IMPLEMENTING AUTHORITIES

17. Responsibility of local authorities to ensure elimination of insanitary latrines.
18. Authorities who may be specified for implementing provisions of this Act.
19. Duty of District Magistrate and authorised officers.
20. Appointment of inspectors and their powers.

CHAPTER VI
PROCEDURE FOR TRIAL

SECTIONS

21. Offences to be tried by Executive Magistrate.
22. Offence to be cognizable and non-bailable.
23. Offences by companies.

CHAPTER VII
VIGILANCE COMMITTEES

24. Vigilance Committees.
25. Functions of Vigilance Committee.
26. State Monitoring Committee.
27. Functions of the State Monitoring Committee.
28. Duty of States or Union territories to send periodic reports to the Central Government.
29. Central Monitoring Committee.
30. Functions of the Central Monitoring Committee.
31. Functions of National Commission for Safai Karamcharis.
32. Power of State Government to designate an appropriate authority to monitor the implementation of this Act.

CHAPTER VIII
MISCELLANEOUS

33. Duty of local authorities and other agencies to use modern technology for cleaning of sewers, etc.
34. Protection of action taken in good faith.
35. Jurisdiction of civil courts barred.
36. Power of appropriate Government to make rules.
37. Power of Central Government to make model rules.
38. Power to remove difficulties.
39. Power to exempt.

THE PROHIBITION OF EMPLOYMENT AS MANUAL SCAVENGERS
AND THEIR REHABILITATION ACT, 2013

ACT NO. 25 OF 2013

[18th September, 2013.]

An Act to provide for the prohibition of employment as manual scavengers, rehabilitation of manual scavengers and their families, and for matters connected therewith or incidental thereto.

WHEREAS promoting among the citizens fraternity assuring the dignity of the individual is enshrined as one of the goals in the Preamble to the Constitution;

AND WHEREAS the right to live with dignity is also implicit in the Fundamental Rights guaranteed in Part III of the Constitution;

AND WHEREAS article 46 of the Constitution, *inter alia*, provides that the State shall protect the weaker sections, and, particularly, the Scheduled Castes and the Scheduled Tribes from social injustice and all forms of exploitation;

AND WHEREAS the dehumanising practice of manual scavenging, arising from the continuing existence of insanitary latrines and a highly iniquitous caste system, still persists in various parts of the country, and the existing laws have not proved adequate in eliminating the twin evils of insanitary latrines and manual scavenging;

AND WHEREAS it is necessary to correct the historical injustice and indignity suffered by the manual scavengers, and to rehabilitate them to a life of dignity.

BE it enacted by Parliament in the Sixty-fourth Year of the Republic of India as follows:—

CHAPTER I

PRELIMINARY

1. Short title, extent and commencement.—(1) This Act may be called the Prohibition of Employment as Manual Scavengers and their Rehabilitation Act, 2013.

(2) It extends to the whole of India except the State of Jammu and Kashmir.

(3) It shall come into force on such date¹ as the Central Government may, by notification in the Official Gazette, appoint:

Provided that the date so notified shall not be earlier than sixty days after the date of publication of²[the said notification] in the Official Gazette.

2. Definitions.—(1) In this Act, unless the context otherwise requires,—

(a) “agency” means any agency, other than a local authority, which may undertake sanitation facilities in an area and includes a contractor or a firm or a company which engages in development and maintenance of real estate;

(b) “appropriate government”, in relation to Cantonment Boards, railway lands, and lands and buildings owned by the Central Government, a Central Public Sector Undertaking or an autonomous body wholly or substantially funded by the Central Government, means the Central Government and in all other cases, the State Government;

(c) “Chief Executive Officer”, in relation to a Municipality or Panchayat, means, its senior-most executive officer, by whatever name called;

1. 6th December, 2013, *vide* notification No. S.O. 2989(E), dated 1st October, 2013, *see* Gazette of India, Extraordinary, Part II, Sec. 3(ii).
2. Subs. by Act 17 of 2015, s. 3 and the Second Schedule, for “the notification” (w.e.f. 13-5-2015).

(d) “hazardous cleaning” by an employee, in relation to a sewer or septic tank, means its manual cleaning by such employee without the employer fulfilling his obligations to provide protective gear and other cleaning devices and ensuring observance of safety precautions, as may be prescribed or provided in any other law, for the time being in force or rules made thereunder;

(e) “insanitary latrine” means a latrine which requires human excreta to be cleaned or otherwise handled manually, either *in situ*, or in an open drain or pit into which the excreta is discharged or flushed out, before the excreta fully decomposes in such manner as may be prescribed:

Provided that a water flush latrine in a railway passenger coach, when cleaned by an employee with the help of such devices and using such protective gear, as the Central Government may notify in this behalf, shall not be deemed to be an insanitary latrine.

(f) “local authority” means,—

(i) a Municipality or a Panchayat, as defined in clause (e) and clause (f) of article 243P of the Constitution, which is responsible for sanitation in its area of jurisdiction;

(ii) a Cantonment Board constituted under section 10 of the Cantonments Act, 2006 (41 of 2006); and

(iii) a railway authority;

(g) “manual scavenger” means a person engaged or employed, at the commencement of this Act or at any time thereafter, by an individual or a local authority or an agency or a contractor, for manually cleaning, carrying, disposing of, or otherwise handling in any manner, human excreta in an insanitary latrine or in an open drain or pit into which the human excreta from the insanitary latrines is disposed of, or on a railway track or in such other spaces or premises, as the Central Government or a State Government may notify, before the excreta fully decomposes in such manner as may be prescribed, and the expression “manual scavenging” shall be construed accordingly.

Explanation.—For the purpose of this clause,—

(a) “engaged or employed” means being engaged or employed on a regular or contract basis;

(b) a person engaged or employed to clean excreta with the help of such devices and using such protective gear, as the Central Government may notify in this behalf, shall not be deemed to be a ‘manual scavenger’;

(h) “National Commission for Safai Karmacharis” means the National Commission for Safai Karmacharis constituted under section 3 of the National Commission for Safai Karmacharis Act, 1993 (64 of 1993) and continued by Resolution of the Government of India in the Ministry of Social Justice and Empowerment *vide* No.17015/18/2003-SCD-VI, dated 24th February, 2004 and as amended from time to time;

(i) “notification” means a notification published in the Official Gazette and the expression “notify” shall be construed accordingly;

(j) “occupier”, in relation to the premises where an insanitary latrine exists, or someone is employed as a manual scavenger, means the person who, for the time being, is in occupation of such premises;

(k) “owner”, in relation to the premises where an insanitary latrine exists or someone is employed as a manual scavenger, means, the person who, for the time being has legal title to such premises;

(l) “prescribed” means prescribed by the rules made under this Act;

(m) “railway authority” means an authority administering railway land, as may be notified by the Central Government in this behalf;

(n) “railway land” shall have the meaning assigned to it in clause (32A) of section 2 of the Railways Act, 1989 (24 of 1989);

(o) “sanitary latrine” means a latrine which is not an ‘insanitary latrine’;

(p) “septic tank” means a water-tight settling tank or chamber, normally located underground, which is used to receive and hold human excreta, allowing it to decompose through bacterial activity;

(q) “sewer” means an underground conduit or pipe for carrying off human excreta, besides other waste matter and drainage wastes;

(r) “State Government”, in relation to a Union territory, means the Administrator thereof appointed under article 239 of the Constitution;

(s) “survey” means a survey of manual scavengers undertaken in pursuance of section 11 or section 14.

(2) Words and expressions used and not defined in this Act, but defined in the Cantonments Act, 2006 (41 of 2006), shall have the same meanings respectively assigned to them in that Act.

(3) The reference to a Municipality under Chapters IV to VIII of this Act shall include a reference to, as the case may be, the Cantonment Board or the railway authority, in respect of areas included within the jurisdiction of the Cantonment Board and the railway land, respectively.

3. Act to have overriding effect.—The provisions of this Act shall have effect notwithstanding anything inconsistent therewith contained in the Employment of Manual Scavengers and Construction of Dry Latrines (Prohibition) Act, 1993 (46 of 1993) or in any other law, or in any instrument having effect by virtue of any other law.

CHAPTER II

IDENTIFICATION OF INSANITARY LATRINES

4. Local authorities to survey insanitary latrines and provide sanitary community latrines.—(1) Every local authority shall,—

(a) carry out a survey of insanitary latrines existing within its jurisdiction, and publish a list of such insanitary latrines, in such manner as may be prescribed, within a period of two months from the date of commencement of this Act;

(b) give a notice to the occupier, within fifteen days from the date of publication of the list under clause (a), to either demolish the insanitary latrine or convert it into a sanitary latrine, within a period of six months from the date of commencement of this Act:

Provided that the local authority may for sufficient reasons to be recorded in writing extend the said period not exceeding three months;

(c) construct, within a period not exceeding nine months from the date of commencement of this Act, such number of sanitary community latrines as it considers necessary, in the areas where insanitary latrines have been found.

(2) Without prejudice to the provisions contained in sub-section (1), Municipalities, Cantonment Boards and railway authorities shall also construct adequate number of sanitary community latrines, within such period not exceeding three years from the date of commencement of this Act, as the appropriate Government may, by notification, specify, so as to eliminate the practice of open defecation in their jurisdiction.

(3) It shall be the responsibility of local authorities to construct community sanitary latrines as specified in sub-sections (1) and (2), and also to make arrangements for their hygienic upkeep at all times.

Explanation.—For the purposes of this section, “community” in relation to railway authorities means passengers, staff and other authorised users of railways.

CHAPTER III

PROHIBITION OF INSANITARY LATRINES AND EMPLOYMENT AND ENGAGEMENT AS MANUAL SCAVENGER

5. Prohibition of insanitary latrines and employment and engagement of manual scavenger.—

(1) Notwithstanding anything inconsistent therewith contained in the Employment of Manual Scavengers and Construction of Dry Latrines (Prohibition) Act, 1993 (46 of 1993), no person, local authority or any agency shall, after the date of commencement of this Act,—

(a) construct an insanitary latrine; or

(b) engage or employ, either directly or indirectly, a manual scavenger, and every person so engaged or employed shall stand discharged immediately from any obligation, express or implied, to do manual scavenging.

(2) Every insanitary latrine existing on the date of commencement of this Act, shall either be demolished or be converted into a sanitary latrine, by the occupier at his own cost, before the expiry of the period so specified in clause (b) of sub-section (1) of section 4:

Provided that where there are several occupiers in relation to an insanitary latrine, the liability to demolish or convert it shall lie with,—

(a) the owner of the premises, in case one of the occupiers happens to be the owner; and

(b) all the occupiers, jointly and severally, in all other cases:

Provided that the State Government may give assistance for conversion of insanitary latrines into sanitary latrines to occupiers from such categories of persons and on such scale, as it may, by notification, specify:

Provided further that non-receipt of State assistance shall not be a valid ground to maintain or use an insanitary latrine, beyond the said period of nine months.

(3) If any occupier fails to demolish an insanitary latrine or convert it into a sanitary latrine within the period specified in sub-section (2), the local authority having jurisdiction over the area in which such insanitary latrine is situated, shall, after giving notice of not less than twenty one days to the occupier, either convert such latrine into a sanitary latrine, or demolish such insanitary latrine, and shall be entitled to recover the cost of such conversion or, as the case may be, of demolition, from such occupier in such manner as may be prescribed.

6. Contract, agreement, etc., to be void.—(1) Any contract, agreement or other instrument entered into or executed before the date of commencement of this Act, engaging or employing a person for the purpose of manual scavenging shall, on the date of commencement of this Act, be terminated and such contract, agreement or other instrument shall be void and inoperative and no compensation shall be payable therefor.

(2) Notwithstanding anything contained in sub-section (1), no person employed or engaged as a manual scavenger on a full-time basis shall be retrenched by his employer, but shall be retained, subject to his willingness, in employment on at least the same emoluments, and shall be assigned work other than manual scavenging.

7. Prohibition of persons from engagement or employment for hazardous cleaning of sewers and septic tanks.—No person, local authority or any agency shall, from such date as the State Government may notify, which shall not be later than one year from the date of commencement of this Act, engage or employ, either directly or indirectly, any person for hazardous cleaning of a sewer or a septic tank.

8. Penalty for contravention of section 5 or section 6.—Whoever contravenes the provisions of section 5 or section 6 shall for the first contravention be punishable with imprisonment for a term which may extend to one year or with fine which may extend to fifty thousand rupees or with both, and for any

subsequent contravention with imprisonment which may extend to two years or with fine which may extend to one lakh rupees, or with both.

9. Penalty for contravention of section 7.—Whoever contravenes the provisions of section 7 shall for the first contravention be punishable with imprisonment for a term which may extend to two years or with fine which may extend to two lakh rupees or with both, and for any subsequent contravention with imprisonment which may extend to five years or with fine which may extend to five lakh rupees, or with both.

10. Limitation of prosecution.—No court shall take cognizance of any offence punishable under this Act except upon a complaint thereof is made by a person in this behalf within three months from the date of the occurrence of the alleged commission of the offence.

CHAPTER IV

IDENTIFICATION OF MANUAL SCAVENGERS IN URBAN AND RURAL AREAS AND THEIR REHABILITATION

11. Survey of manual scavengers in urban areas by Municipalities.—(1) If any Municipality has reason to believe that some persons are engaged or employed in manual scavenging within its jurisdiction, the Chief Executive Officer of such Municipality shall cause a survey to be undertaken to identify such persons.

(2) The content and methodology of the survey referred to in sub-section (1) shall be such as may be prescribed, and it shall be completed within a period of two months from its commencement in the case of Municipal Corporations, and within a period of one month in the case of other Municipalities.

(3) The Chief Executive Officer of the Municipality, in whose jurisdiction the survey is undertaken, shall be responsible for accurate and timely completion of the survey.

(4) After completion of the survey, the Chief Executive Officer shall cause to be drawn up a provisional list of persons found to be working as manual scavengers within the jurisdiction of his Municipality and fulfilling the eligibility conditions as may be prescribed, shall cause such provisional list to be published for general information in such manner, as may be prescribed, and shall invite objections to the list from the general public.

(5) Any person having any objection, either to the inclusion or exclusion of any name in the provisional list published in pursuance of sub-section (4), shall, within a period of fifteen days from such publication, file an objection, in such form as the Municipality may notify, to the Chief Executive Officer.

(6) All objections received in pursuance of sub-section (5), shall be enquired into, and thereafter a final list of persons found to be working as manual scavengers within the local limits of the municipality, shall be published by it in such manner, as may be prescribed.

(7) As soon as the final list of manual scavengers, referred to in sub-section (6) is published, the persons included in the said list shall, subject to the provisions of sub-section (2) of section 6, stand discharged from any obligation to work as manual scavengers.

12. Application by an urban manual scavenger for identification.—(1) Any person working as a manual scavenger in an urban area, may, either during the survey undertaken by the Municipality in pursuance of section 11, within whose jurisdiction he works, or at any time thereafter, apply, in such manner, as may be prescribed, to the Chief Executive Officer of the Municipality, or to any other officer authorised by him in this behalf, for being identified as a manual scavenger.

(2) On receipt of an application under sub-section (1), the Chief Executive Officer shall cause it to be enquired into, either as part of the survey undertaken under section 11, or, when no such survey is in progress, within fifteen days of receipt of such application, to ascertain whether the applicant is a manual scavenger.

(3) If an application is received under sub-section (1) when a survey under section 11 is not in progress, and is found to be true after enquiry in accordance with sub-section (2), action shall be taken to

add the name of such a person to the final list published under sub-section (6) of section 11, and the consequences mentioned in sub-section (7) thereof shall follow.

13. Rehabilitation of persons identified as manual scavengers by a Municipality.—(1) Any person included in the final list of manual scavengers published in pursuance of sub-section (6) of section 11 or added thereto in pursuance of sub-section (3) of section 12, shall be rehabilitated in the following manner, namely:—

(a) he shall be given, within one month,—

(i) a photo identity card, containing, *inter alia*, details of all members of his family dependent on him, and

(ii) such initial, one time, cash assistance, as may be prescribed;

(b) his children shall be entitled to scholarship as per the relevant scheme of the Central Government or the State Government or the local authorities, as the case may be;

(c) he shall be allotted a residential plot and financial assistance for house construction, or a ready-built house, with financial assistance, subject to eligibility and willingness of the manual scavenger, and the provisions of the relevant scheme of the Central Government or the State Government or the concerned local authority;

(d) he, or at least one adult member of his family, shall be given, subject to eligibility and willingness, training in a livelihood skill, and shall be paid a monthly stipend of not less than three thousand rupees, during the period of such training;

(e) he, or at least one adult member of his family, shall be given, subject to eligibility and willingness, subsidy and concessional loan for taking up an alternative occupation on a sustainable basis, in such manner as may be stipulated in the relevant scheme of the Central Government or the State Government or the concerned local authority;

(f) he shall be provided such other legal and programmatic assistance, as the Central Government or State Government may notify in this behalf.

(2) The District Magistrate of the district concerned shall be responsible for rehabilitation of each manual scavenger in accordance with the provisions of sub-section (1) and the State Government or the District Magistrate concerned may, in addition, assign responsibilities in his behalf to officers subordinate to the District Magistrate and to officers of the concerned Municipality.

14. Survey of manual scavengers in rural areas by Panchayats.—If any Panchayat has reason to believe that some persons are engaged in manual scavenging within its jurisdiction, the Chief Executive Officer of such Panchayat shall cause a survey of such manual scavengers to be undertaken, *mutatis mutandis*, in accordance with the provisions of section 11 and section 12, to identify such person.

15. Application by a rural manual scavenger for identification.—(1) Any person working as a manual scavenger, in a rural area, may, either during the survey undertaken by the Panchayat within whose jurisdiction he works, in pursuance of section 14 or at any time thereafter, apply, in such manner, as may be prescribed, to the Chief Executive Officer of the concerned Panchayat, or to any other officer authorised by him in this behalf, for being identified as a manual scavenger.

(2) On receipt of an application under sub-section (1), the Chief Executive Officer shall cause it to be enquired into, either as part of the survey undertaken under section 14 or when no such survey is in progress, within fifteen days of receipt of such application, so as to ascertain whether the applicant is a manual scavenger.

16. Rehabilitation of persons identified as manual scavengers by a Panchayat.—Any person included in the final list of manual scavengers, published in pursuance of section 14 or added thereto in pursuance of sub-section (2) of section 15 shall be rehabilitated, *mutatis mutandis*, in the manner laid down for urban manual scavengers in section 13.

CHAPTER V

IMPLEMENTING AUTHORITIES

17. Responsibility of local authorities to ensure elimination of insanitary latrines.—Notwithstanding anything contained in any other law for the time being in force, it shall be the responsibility of every local authority to ensure, through awareness campaign or in such other manner that after the expiry of a period of nine months, from the date of commencement of this Act,—

(i) no insanitary latrine is constructed, maintained or used within its jurisdiction;

and

(ii) in case of contravention of clause (i), action is taken against the occupier under sub-section (3) of section 5.

18. Authorities who may be specified for implementing provisions of this Act.—The appropriate Government may confer such powers and impose such duties on local authority and District Magistrate as may be necessary to ensure that the provisions of this Act are properly carried out, and a local authority and the District Magistrate may, specify the subordinate officers, who shall exercise all or any of the powers, and perform all or any of the duties, so conferred or imposed, and the local limits within which such powers or duties shall be carried out by the officer or officers so specified.

19. Duty of District Magistrate and authorised officers.—The District Magistrate and the authority authorised under section 18 or any other subordinate officers specified by them under that section shall ensure that, after the expiry of such period as specified for the purpose of this Act,—

(a) no person is engaged or employed as manual scavenger within their jurisdiction;

(b) no one constructs, maintains, uses or makes available for use, an insanitary latrine;

(c) manual scavengers identified under this Act are rehabilitated in accordance with section 13, or as the case may be, section 16;

(d) persons contravening the provisions of section 5 or section 6 or section 7 are investigated and prosecuted under the provisions of this Act; and

(e) all provisions of this Act applicable within his jurisdiction are duly complied with.

20. Appointment of inspectors and their powers.—(1) The appropriate Government may, by notification, appoint such persons as it thinks fit to be inspectors for the purposes of this Act, and define the local limits within which they shall exercise their powers under this Act.

(2) Subject to any rules made in this behalf, an inspector may, within the local limits of his jurisdiction, enter, at all reasonable times, with such assistance as he considers necessary, any premises or place for the purpose of,—

(a) examining and testing any latrine, open drain or pit or for conducting an inspection of any premises or place, where he has reason to believe that an offence under this Act has been or is being or is about to be committed, and to prevent employment of any person as manual scavenger;

(b) examine any person whom he finds in such premises or place and who, he has reasonable cause to believe, is employed as a manual scavenger therein, or is otherwise in a position to furnish information about compliance or non-compliance with the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(c) require any person whom he finds on such premises, to give information which is in his power to give, with respect to the names and addresses of persons employed on such premises as manual scavenger and of the persons or agency or contractor employing or engaging them;

(d) seize or take copies of such registers, record of wages or notices or portions thereof as he may consider relevant in respect of an offence under this Act which he has reason to believe has been committed by the principal employer or agency; and

(e) exercise such other powers as may be prescribed.

(3) Any person required to produce any document or thing or to give any information required by an inspector under sub-section (2) shall be deemed to be legally bound to do so within the meaning of section 175 and section 176 of the Indian Penal Code (45 of 1860).

(4) The provisions of the Code of Criminal Procedure, 1973 (2 of 1974), shall, so far as may be, apply to any such search or seizure under sub-section (2) as they apply to such search or seizure made under the authority of a warrant issued under section 94 of the said Code.

CHAPTER VI

PROCEDURE FOR TRIAL

21. Offences to be tried by Executive Magistrate.—(1) The State Government may confer, on an Executive Magistrate, the powers of a Judicial Magistrate of the first class for the trial of offences under this Act; and, on such conferment of powers, the Executive Magistrate, on whom the powers are so conferred, shall be deemed, for the purposes of the Code of Criminal Procedure, 1973 (2 of 1974), to be a Judicial Magistrate of the first class.

(2) An offence under this Act may be tried summarily.

22. Offence to be cognizable and non-bailable.—Notwithstanding anything contained in the Code of Criminal Procedure, 1973 (2 of 1974), every offence under this Act shall be cognizable and non-bailable.

23. Offences by companies.—(1) Where an offence under this Act has been committed by a company, every person who, at the time the offence was committed, was in charge of, and was responsible to, the company for the conduct of the business of the company, as well as the company, shall be deemed to be guilty of the offence and shall be liable to be proceeded against and punished accordingly.

(2) Notwithstanding anything contained in sub-section (1), where any offence under this Act has been committed by a company and it is proved that offence has been committed with the consent or connivance of, or is attributable to, any neglect on the part of, any director, manager, secretary or other officer of the company, such director, manager, secretary or other officer shall be deemed to be guilty of that offence and shall be liable to be proceeded against and punished accordingly.

Explanation.—For the purposes of this section,—

(a) “company” means any body corporate and includes a firm or other association of individuals; and

(b) “director”, in relation to a firm, means a partner in the firm.

CHAPTER VII

VIGILANCE COMMITTEES

24. Vigilance Committees.—(1) Every State Government shall, by notification, constitute a Vigilance Committee for each district and each Sub-Division.

(2) Each Vigilance Committee constituted for a district shall consist of the following members, namely:—

(a) the District Magistrate—Chairperson, *ex officio*;

(b) all members of the State Legislature belonging to the Scheduled Castes elected from the district—members:

Provided that if a district has no member of the State Legislature belonging to the Scheduled Castes, the State Government may nominate such number of other members of the State Legislature from the district, not exceeding two, as it may deem appropriate.

(c) the district Superintendent of Police— member, *ex officio*;

(d) the Chief Executive Officer of,—

(i) the Panchayat at the district level—member, *ex officio*;

(ii) the Municipality of the district headquarters—member, *ex officio*;

(iii) any other Municipal Corporation constituted in the district— member, *ex officio*;

(iv) Cantonment Board, if any, situated in the district—member, *ex officio*;

(e) one representative be nominated by the railway authority located in the district;

(f) not more than four social workers belonging to organisation working for the prohibition of manual scavenging and rehabilitation of manual scavengers, or, representing the scavenger community, resident in the district, to be nominated by the District Magistrate, two of whom shall be women;

(g) one person to represent the financial and credit institutions in the district, to be nominated by the District Magistrate;

(h) the district-level officer in-charge of the Scheduled Castes Welfare— Member-Secretary, *ex officio*;

(i) district-level officers of Departments and agencies who, in the opinion of the District Magistrate, subject to general orders, if any, of the State Government, have a significant role to play in the implementation of this Act.

(3) Each Vigilance Committee, constituted for a Sub-Division, shall consist of the following members, namely:—

(a) the Sub-Divisional Magistrate—Chairperson, *ex officio*;

(b) the Chairpersons and the Chief Executive Officers of Panchayats at intermediate level of the Sub-Division, and where Panchayats at intermediate level, do not exist, Chairpersons from two Panchayats at Village level to be nominated by the Sub-Divisional Magistrate—member, *ex officio*;

(c) the Sub-Divisional Officer of Police—member, *ex officio*;

(d) Chief Executive Officer of—

(i) the Municipality of the Sub-Divisional headquarters—member, *ex officio*; and

(ii) Cantonment Board, if any, situated in the Sub-Division—member, *ex officio*;

(e) one representative to be nominated by the railway authority located in the Sub-Division—member, *ex officio*;

(f) two social workers belonging to the organisation working for the prohibition of manual scavenging and rehabilitation of the manual scavengers, or representing the scavenger community resident in the Sub-Division, to be nominated by the District Magistrate, one of whom shall be a woman;

(g) one person to represent the financial and credit institutions in the Sub-Division, to be nominated by the Sub-Divisional Magistrate;

(h) the Sub-Divisional level officer in-charge of Scheduled Castes welfare— Member-Secretary, *ex officio*;

(i) Sub-Divisional level officers of Department and agencies who in the opinion of the Sub-Divisional Magistrate, subject to any general orders of the State Government or the District Magistrate, have a significant role to play in the implementation of this Act—member, *ex officio*.

(4) Each Vigilance Committee constituted at district and Sub-Divisional level shall meet at least once in every three months.

(5) No proceeding of a Vigilance Committees shall be invalid merely by reason of any defect in its constitution.

25. Functions of Vigilance Committee.—The functions of Vigilance Committee shall be—

(a) to advise the District Magistrate or, as the case may be, the Sub-Divisional Magistrate, on the action which needs to be taken, to ensure that the provisions of this Act or of any rule made thereunder are properly implemented;

(b) to oversee the economic and social rehabilitation of manual scavengers;

(c) to co-ordinate the functions of all concerned agencies with a view to channelise adequate credit for the rehabilitation of manual scavengers;

(d) to monitor the registration of offences under this Act and their investigation and prosecution.

26. State Monitoring Committee.—(1) Every State Government shall, by notification, constitute a State Monitoring Committee, consisting of the following members, namely:—

(a) the Chief Minister of State or a Minister nominated by him—Chairperson, *ex officio*;

(b) the Minister-in-charge of the Scheduled Castes Welfare, and such other Department, as the State Government may notify;

(c) Chairperson of the State Commissions for Safai Karamcharis, and Scheduled Castes, if any—member, *ex officio*;

(d) representatives of the National Commission for Scheduled Castes, and Safai Karamcharis—member, *ex officio*;

(e) not less than two members of the State Legislature belonging to the Scheduled Castes, nominated by the State Government:

Provided that if any State Legislature has no member belonging to the Scheduled Castes, the State Government may nominate the members belonging to the Scheduled Tribes;

(f) the Director-General of Police— member, *ex officio*;

(g) Secretaries to the State Government in the Departments of Home, Panchayati Raj, Urban Local Bodies, and such other Departments, as the State Government may notify;

(h) Chief Executive Officer of at least one Municipal Corporation, Panchayat at the district-level, Cantonment Board and railway authority as the State Government may notify;

(i) not more than four social workers belonging to organisation working for the prohibition of manual scavenging and rehabilitation of manual scavengers, or, representing the scavenger community, resident in the State, to be nominated by the State Government, two of whom shall be women;

(j) State-level head of the convener Bank of the State Level Bankers' Committee— member, *ex officio*;

(k) Secretary of the Department of the State Government dealing with development of the Scheduled Castes—Member-Secretary, *ex officio*;

(l) such other representative of Departments of the State Government and such other agencies which, in the opinion of the State Government, are concerned with the implementation of this Act.

(2) The State Monitoring Committee shall meet at least once in every six months and shall observe such rules of procedure in regard to the transaction of business at its meetings as may be prescribed.

27. Functions of the State Monitoring Committee.—The functions of the State Monitoring Committee shall be—

(a) to monitor and advise the State Government and local authorities for effective implementation of this Act;

(b) to co-ordinate the functions of all concerned agencies;

(c) to look into any other matter incidental thereto or connected therewith for implementation of this Act.

28. Duty of States or Union territories to send periodic reports to the Central Government.— Every State or Union territory Government and Union territory administration shall send such periodic reports to the Central Government about progress of implementation of this Act, as the Central Government may require.

29. Central Monitoring Committee.—(1) The Central Government shall, by notification, constitute a Central Monitoring Committee in accordance with the provisions of this section.

(2) The Central Monitoring Committee shall consist of the following members, namely:—

(a) The Union Minister for Social Justice and Empowerment—Chairperson, *ex officio*;

(b) Chairperson of the National Commission for Scheduled Castes—member, *ex officio*;

(c) Minister of State in the Ministry of Social Justice and Empowerment— member, *ex officio*;

(d) Chairperson, National Commission for Safai Karamcharis— member, *ex officio*;

(e) the Member of the Planning Commission dealing with development of the Scheduled Castes—member, *ex officio*;

(f) three elected members of Parliament belonging to Scheduled Castes, two from the Lok Sabha and one from the Rajya Sabha;

(g) Secretaries of the Ministries of,—

(i) Social Justice and Empowerment, Department of Social Justice and Empowerment;

(ii) Urban Development;

(iii) Housing and Urban Poverty Alleviation;

(iv) Drinking Water and Sanitation;

(v) Panchayati Raj;

(vi) Finance, Department of Financial Services; and

(vii) Defence,

members, *ex officio*;

(h) Chairman, Railway Board—member, *ex officio*;

(i) Director-General, Defence Estates— member, *ex officio*;

(j) representatives of not less than six State Governments and one Union territory, as the Central Government may, notify;

(k) not more than six social workers belonging to organisation working for the prohibition of manual scavenging and rehabilitation of manual scavengers, or, representing the scavenger community, resident in the country, to be nominated by the Chairperson, two of whom shall be women;

(l) Joint Secretary, Department of Social Justice and Empowerment in the Ministry of Social Justice and Empowerment, looking after development of Scheduled Castes—Member-Secretary, *ex officio*;

(m) such other representatives of Central Ministries or Departments and agencies which, in the opinion of the Chairperson, are concerned with the implementation of this Act.

(3) The Central Monitoring Committee shall meet at least once in every six months.

30. Functions of the Central Monitoring Committee.—The functions of the Central Monitoring Committee shall be,—

- (a) to monitor and advise the Central Government and State Government for effective implementation of this Act and related laws and programmes;
- (b) to co-ordinate the functions of all concerned agencies;
- (c) to look into any other matter incidental to or connected with implementation of this Act.

31. Functions of National Commission for Safai Karamcharis.—(1) The National Commission for Safai Karamcharis shall perform the following functions, namely:—

- (a) to monitor the implementation of this Act;
- (b) to enquire into complaints regarding contravention of the provisions of this Act, and to convey its findings to the concerned authorities with recommendations requiring further action; and
- (c) to advise the Central and the State Governments for effective implementation of the provisions of this Act.
- (d) to take *suo motu* notice of matter relating to non-implementation of this Act.

(2) In the discharge of its functions under sub-section (1), the National Commission shall have the power to call for information with respect to any matter specified in that sub-section from any Government or local or other authority.

32. Power of State Government to designate an appropriate authority to monitor the implementation of this Act.—(1) The State Government may, by notification, designate a State Commission for Safai Karamcharis or a State Commission for the Scheduled Castes or such other statutory or other authority, as it deems fit, to perform, within the State, *mutatis mutandis*, the functions specified in sub-section (1) of section 31.

(2) An authority designated under sub-section (1) shall, within the State, have, *mutatis mutandis*, the powers of the National Commission for Safai Karamcharis as specified in sub-section (2) of section 31.

CHAPTER VIII

MISCELLANEOUS

33. Duty of local authorities and other agencies to use modern technology for cleaning of sewers, etc.—(1) It shall be the duty of every local authority and other agency to use appropriate technological appliances for cleaning of sewers, septic tanks and other spaces within their control with a view to eliminating the need for the manual handling of excreta in the process of their cleaning.

(2) It shall be the duty of the appropriate Government to promote, through financial assistance, incentives and otherwise, the use of modern technology, as mentioned in sub-section (1).

34. Protection of action taken in good faith.—No suit, prosecution or other legal proceeding shall lie against an appropriate Government or any officer of the appropriate Government or any member of the Committee for anything which is in good faith done or intended to be done under this Act.

35. Jurisdiction of civil courts barred.—No civil court shall have jurisdiction in respect of any matter to which any provision of this Act applies and no injunction shall be granted by any civil court in respect of anything, which is done or intended to be done, by or under this Act.

36. Power of appropriate Government to make rules.—(1) The appropriate Government shall, by notification, make rules for carrying out the provisions of this Act, within a period not exceeding three months from the date of commencement of this Act.

(2) In particular, and without prejudice to the generality of the foregoing power, such rules may provide for all or any of the following matters, namely:—

- (a) the obligation of an employer, under clause (d) of sub-section (1) of section 2;

(b) the manner in which the excreta fully decomposes under clauses (e) and (g) of sub-section (1) of section 2;

(c) the manner of carrying out survey of insanitary latrine and publishing list thereof under clause (a) of sub-section (1) of section 4;

(d) procedure of giving notice and recovering cost of demolition of an insanitary latrine under sub-section (3) of section 5;

(e) content and methodology of the survey under sub-section (2) of section 11;

(f) the eligibility conditions for identification of manual scavengers and publication of provisional list of persons found to be working as manual scavengers under sub-section (4) of section 11;

(g) publication of final list of persons found to be working as manual scavengers under sub-section (6) of section 11;

(h) manner of application to be made to the Chief Executive Officer of the municipality, or to an officer authorised by him in this behalf, under sub-section (1) of section 12 or, as the case may be, sub-section (1) of section 15;

(i) provision of initial, one time, cash assistance under sub-clause (ii) of clause (a) of sub-section (1) of section 13;

(j) such other powers of Inspectors under clause (e) of sub-section (2) of section 20; and

(k) any other matter which is required to be, or may be, prescribed.

(3) Every rule made under this Act by the Central Government shall be laid, as soon as may be after it is made, before each House of Parliament, while it is in session, for a total period of thirty days which may be comprised in one session or in two or more successive sessions, and if, before the expiry of the session immediately following the session or the successive sessions aforesaid, both Houses agree in making any modification in the rule or both Houses agree that the rule should not be made, the rule shall thereafter have effect only in such modified form or be of no effect, as the case may be; so, however, that any such modification or annulment shall be without prejudice to the validity of anything previously done under that rule.

(4) Every rule made under this Act by the State Government shall, as soon as may be after it is made, be laid before each House of State Legislature, where there are two Houses and where there is one House of State Legislature, before that House.

37. Power of Central Government to make model rules.—(1) Notwithstanding anything contained in section 36 of this Act:—

(a) the Central Government shall, by notification, publish model rules for the guidance and use of State Governments; and

(b) in case the State Government fails to notify the rules under section 36 of this Act within the period of three months specified therein, then the model rules as notified by the Central Government shall be deemed to have come into effect, *mutatis mutandis*, in such State, till such time as the State Government notifies its rules.

(2) The model rules made by the Central Government under this Act shall be laid, as soon as may be after they are made, before each House of Parliament while it is in session, for a total period of thirty days which may be comprised in one session or in two or more successive sessions, and if, before the expiry of the session immediately following the session or the successive sessions aforesaid, both Houses make any modification in the rule, the rule shall thereafter have effect only in such modified form; so, however, that any such modification shall be without prejudice to the validity of anything previously done under that rule.

38. Power to remove difficulties.—(1) If any difficulty arises in giving effect to the provisions of this Act, the Central Government may, by order published in the Official Gazette, make such provisions,

not inconsistent with the provisions of this Act, as may appear to it to be necessary or expedient for the removal of the difficulty:

Provided that no such order shall be made in relation to a State after the expiration of three years from the commencement of this Act in that State.

(2) Every order made under this section shall, as soon as may be after it is made, be laid before each House of Parliament.

39. Power to exempt.—(1) The appropriate Government may, by a general or special order published in the Official Gazette, for reasons to be recorded, and subject to such conditions as it may impose, exempt any area, category of buildings or class of persons from any provisions of this Act or from any specified requirement contained in this Act or any rule, order, notification, bye-laws or scheme made thereunder or dispense with the observance of any such requirement in a class or classes of cases, for a period not exceeding six months at a time.

(2) Every general or special order made under this section shall be laid, as soon as may be after it is made, before each House of Parliament or each House of State Legislature, where there are two Houses and where there is one House of State Legislature, before that House.
